

YİRMİ BİRİNCİ YÜZYILDA ÇATIŞMA ALANLARINDA GÖRÜLEN YENİ UNSURLAR

Yrd.Doç.Dr.Haldun YALÇINKAYA*
Kadir Tamer TÜRKEŞ**

Öz

Bu makalenin ana gayesi silahlı çatışmaların yeni unsurları olarak medya, hükümet dışı kuruluşlar ve özel askeri şirketleri ortaya koymaktır. Günümüz çatışma alanlarında sadece askerler değil, aynı zamanda devlet dışı unsurlar da yer almakta, çatışmaların seyri üzerinde etkili olmaktadır. Medya savaş zamanında askeri birliklere ilâştirilmektedir. Hükümet dışı kuruluşlar çatışma sonrası süreçte vazgeçilmez hale gelmiştir. Özel askeri şirketler ise orduların yerini alacak gibi görünüyor. Nihayetinde yirmi birinci yüzyılın çatışmalarının diğer unsurları olarak medya, hükümet dışı kuruluşlar ve özel askeri şirketler savaş planları tarafından değil savaş teorisyenleri tarafından da değerlendirilmesi gereken önemli unsurlardır. Savaş teorisini Clausewitz savaş teorisi için bir üçleme geliştirmişti: halk, ordu ve hükümet. Onun üçlemesine göre zafer için bu üç boyut arasında kesin bir denge olmalıdır. Ama savaşın dengesi yeni unsurlar tarafından etkilenecek gibi gözüküyor.

Anahtar kelimeler: Savaş, Clausewitz, Medya, Hükümet Dışı Kuruluşlar, Özel Askeri Şirketler.

New Elements in the Armed Conflicts in the 21st Century

Abstract

The main purpose of this article is to put forward the rising of new elements of armed conflicts: media, non-governmental organizations and private military companies. In today's conflict fields, not only military but also non-state actors take part and effect on the course of conflicts. Media is now become the embedded part of military units during wartime. Non-governmental organizations are inevitable especially post conflict process. Private military companies have looked like as a substitution of armies. Therefore, media, non-governmental organizations and private military companies, the other elements of 21st Century's conflicts, have become important factors to be evaluated not only by war planners but also by war scholars. For the theory of war, as a war scholar Clausewitz developed the trinity: the people, the army and the government. According to his trinity, victory can be secured only if the proper equilibrium is achieved among these three dimensions. But the equilibrium of war looks like to be effected by the others.

Key Words: War, Clausewitz, Media, Non-Governmental Organizations, Private Military Companies.

---

* Yrd.Doç.Dr.İkm. Bnb. Haldun YALÇINKAYA, Kara Harp Okulu Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi.

** İs.Bnb. Kadir Tamer TÜRKEŞ, Özel Kuvvetler Komutanlığı.

1. Giriş

Yirminci asrın sonlarında savaşlarda değişime neden olan önemli bir gelişme, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve bunun neticesinde Soğuk Savaş döneminin bitmesidir. Soğuk Savaşın sonu ile savaş, simetrik yapıdan asimetrik yapıya doğru bir değişim göstermiştir. Asimetrik yapı ile devletlerin devletlerle savaşı değil devlet dışı aktörlerin savaşlarda sıklıkla taraf olmaları kastedilmektedir. Böylece devletlerin Westphalia Antlaşması ile eline geçirdiği kuvvet kullanmadaki tekeli zayıflamıştır. Günümüzdeki savaş ve çatışmalarda devlet ordularından ziyade devlet dışı silahlı gruplar sıklıkla görülmektedir.¹

Günümüz savaşlarında Westphalia Anlaşması öncesindeki bazı aktörler ve savaş nedenleri tekrar ortaya çıkmıştır. Bu değişim, bilimsel tartışmalarda savaşı anlamak için yeni teoriler yaratmıştır. Savaşın gelişimi ve değişimi hakkında ileri sürülmüş yeni teoriler arasında asimetrik savaş, üçüncü dalga savaş, dördüncü nesil savaş, dördüncü dönem savaş ve sınırsız savaş teorileri dikkati çekenlerdir. Söz konusu teorilerin tartışılması bu yazının amacının dışındadır. Ancak yeni savaşlarda devlet dışı aktörlerin görülmesi uluslararası ilişkiler ve savaş yazınında üzerinde uzlaşmış bir durumdur.

Devletlerin ordularının karşısında bulunan bu aktörlerin ötesinde günümüz savaş alanlarında başka unsurlarda sıklıkla görülmeye başlanmıştır. Esasen, savaş tüm tarih boyunca teknolojik gelişmelerin etkisiyle değişmiştir. İlk önce belli bir alanda karşılaşan ordular sanayi devrimleri sonrasında tüm dünyayı savaş alanı haline çevirmişlerdir. Yirmi birinci yüzyıla doğru savaşlar sınırlı hale gelmiş ve değişik özelliklere sahip birçok unsur savaş ve çatışma alanlarında rol almaya başlamıştır. Silahlı kuvvetler ile çatışma alanlarındaki bu yeni unsurların eşgüdüm içerisinde çalışmalarını bir gerekliliktir. Buna rağmen taraflara ait değişik operasyonel prensipler ve zıt kurumsal yapılar arada mesafe oluşmasına ve birbirlerine ihtiyatlı davranmalarına neden olmuştur. Aslında doğaları gereği yeni unsurlarla askerlerin eşgüdümü son derece zordur. Bu nedenle silahlı kuvvetlerin çatışma ve savaş alanlarında beraber bulunduğu diğer unsurlar ile eşgüdümü, ilişkileri veya bunlara karşı alacağı tedbirler günümüzde önem taşımaktadır.

Geleneksel olarak savaş alanlarında askerlerin yer alması normal karşılanmaktadır. Savaşı teorik olarak yorumlayan Clausewitz savaş alanlarında görülen unsurları halk, ordu ve hükümet olarak belirtmiştir.

---

¹ Herfried Münkler, "The Wars of the 21st Century", *IRRC*, Mart 2003, Vol.85, No.849, s. 7 – 22.

Gerçekte Clausewitz'in teorisi ondokuzuncu yüzyılın başında oluşmuş ve günümüze kadar geçerliliğini sürdürmüştür. Ancak, günümüze kadar yaşanan süreçte savaş alanlarında yeni unsurlar görülmeye başlanmıştır. Ondokuzuncu yüzyılda Kızılay/Kızılhaç gibi yardım kuruluşları ve savaş muhabirleri savaş alanlarında boy göstermişlerdir. Yirminci yüzyılda ise asker dışı unsurların savaş alanlarında görülmesi çeşitlenerek devam etmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde çatışma alanlarında Birleşmiş Milletler kuruluşlarını, uluslararası örgütleri, çeşitli hükümetlerin temsilcilerini, silahlı kuvvetleri, medyayı, hükümet dışı kuruluşları, müteahhitleri, danışmanları ve akademik personeli kapsayan birçok unsur bulunabilmektedir. Her unsurun farklı görevi ve çalışma kurallarının bulunması işlerin karmaşıklaşmasıyla sonuçlanmaktadır.

Çatışma alanlarında görülen devlet dışı unsurlar askeri ve sivil olmak üzere ikiye ayrılarak incelenebilir: Birincisi ulusal, bölgesel, Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında veya bölgesel güvenlik kuruluşları ile koalisyon güçlerinde görev alan askerler ve savaş müteahhitlerinin paralı askerleridir; ikincisi medya kuruluşları, çok uluslu şirketler, sivil halk, terörist gruplar, organize suç örgütleri, asi güçler, yerel milisler gibi sivillerdir. Kısacası günümüzdeki çatışma alanı çok farklı amaçlar peşinde koşan asker ve sivil unsurlarla doludur.

Çatışma alanlarında son yüzyıllarda görülmeye başlayan "diğer" unsurlar savaş plancıları ve bu alanda çalışanlar tarafından göz önünde bulundurulması gerekmektedir. "Diğer" ile kastedilen Clausewitz'in halk, ordu ve hükümet üçlemesinde görülmeyen unsurlardır. Bu makalede günümüz çatışma alanlarında sıkça görülmeye başlanan unsurların başlıcaları olan medya, sivil toplum örgütleri ve savaş müteahhitleri ele alınacaktır. Ancak makalede bu yeni unsurların Clausewitz'in üçlemesini değiştirip değiştirmediği özellikle sorgulanmayacaktır. Çünkü bu durumda yeni unsurların üçlemeye olan etkisini de ölçmek gerekir ki bu başka bir çalışmanın konusudur ve ayrı bir çalışmayı gerektirir. Özellikle iletişim ve ulaşım olanaklarının gelişmesi neticesinde savaş alanı hakkında bilgi toplayan ve yayımlayan medya organları, artan vahşetin neticesinde çatışmalardan etkilenen sivillerin ihtiyaçlarını karşılama gayretinde olan sivil toplum örgütleri ve tarihin tekkerrürü olarak ortaya çıkarak orduların askeri harekâtlarını üstlenen savaş müteahhitleri askeri çatışma alanında faaliyet gösteren diğer unsurların başlıcalarıdır. Savaşları sevk ve idare eden komutanlar ve politikacılar için savaş alanında boy gösteren bu unsurları dikkate almamak düşünülemez hale gelmiştir. Sonraki bölümlerde öncelikle

savaş teorisindeki geleneksel unsurların yeri belirtildikten sonra yukarıda belirtilen diğer unsurlar ve çatışma alanlarında üstlendikleri roller ele alınacaktır.

2. Clausewitz'in Üçlemesi ve Savaş Alanlarındaki Yeni Unsurlar

Uluslararası İlişkiler disiplininin başlıca ilgi alanlarından biri olan savaşlar tarih boyunca teknolojik gelişmeler ve toplumsal dönüşümlerden etkilenmektedir. Söz konusu etki taktik uygulamaların ötesinde savaşın teorisinde de ortaya çıkmaktadır. Savaşı uluslararası ilişkiler bağlamında kapsamlı bir şekilde inceleyen Clausewitz'e göre aslında savaşın niteliğinde değişmez bir üçleme bulunmaktadır: Halk, ordu ve hükümet.² Bazı yazarlar bu üçlemeyi artık anlamlı bulmazken bazıları da bu üç unsurun öneminin eski savaşlardaki gibi günümüzde de devam etmekte olduğu iddiasındadırlar.³

Bu çerçevede, bu makale yirmi birinci yüzyıldaki savaşlarda görülen ve Clausewitz'in üçlemesinde bulunmayan yeni unsurları ele almaktadır. Clausewitz'in üçlemesindeki unsurlar ele alınarak günümüzde görülmeye başlandığı iddia edilen unsurların "yeniliği" vurgulanacaktır. Ancak bu yeni unsurların Clausewitz'in üçlemesine değişiklik getirmesi ile ilgili bir iddiada bulunulmayacaktır. Çünkü Clausewitz'in teorisindeki üçlemenin unsurlarının değiştiğini iddia etmek savaşlarda yeni unsurların görüldüğünü ortaya koymaktan farklı bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu nedenle makalede sadece üçlemede görülmeyen unsurların "diğer" unsurlar şeklinde savaş alanlarına girmesi ve etkisi tartışılmış, üçlemeye etkisi tartışılmamıştır.

Uluslararası İlişkiler disiplininde ele alınan konu savaş olduğunda analiz seviyesi olarak genellikle devlet seçilmektedir.⁴ Geleneksel olarak realistlerin bakış açısını yansıtan bu anlayışın devletlerin uzun bir süre boyunca savaş alanlarında temel aktör olmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar devletler özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde savaş alanında tek aktör olma özelliğini

---

² Carl Von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, çev. H.Fahri Çeliker, İstanbul, Özne Yayınları, 1999, Birinci Kitap, Bölüm 1, Paragraf 28, s. 37.

³ Ali Karaosmanoğlu, "Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz," *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 14, Yaz 2007, s.175.

⁴ Uluslararası İlişkilerde analiz düzeyleriyle ilgili tartışma için Bkz.: J.David Singer, "Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi," *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 11, Güz 2006, ss.3-24; Nuri Yurdusev, "Uluslararası İlişkilere Teorik Bakmak," *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 6, Yaz 2005, ss.157-136.

yitirmişse de, yine de başlıca aktör olarak varlığını sürdürdüğünü söylemek mümkündür. O nedenle, bu çalışmada Clausewitz'in çalışmasında olduğu gibi analiz seviyesi olarak devlet esas alınmıştır. Böylece devlet dışı aktörlerin ortaya çıkması ve etkisi anlaşılabilir kılınmak istenmiştir.

1780-1831 arasında yaşayıp, eserler veren Clausewitz'e göre savaşlar tarafların güçlerini son haddine kadar kullanması ile kazanılabilir. On dokuzuncu yüzyıla birlikte o güne kadar muharebe alanlarında yapılan sınırlı savaş, teknolojik gelişmeler ve milliyetçiliğin doğurduğu "ulusal ordu" anlayışıyla birlikte yerini savaş alanlarındaki orduların geride kalan halk tarafından desteklenmesine ihtiyaç duyan topyekün savaşa bıraktı. Artık savaş alanlarında gerçekleşenler toplumun geri kalanını ilk elden ilgilendirir hale geldi. Bu noktada Clausewitz sınırsız güç kullanımının yanında irade gücünün önemini vurgulamıştır.⁵ Clausewitz'e göre irade gücünün ise iki boyutu bulunur. Birincisi düşmanın iradesi ki bu sayede dayanma gücü tahmin edilebilir. İkincisi ise savaş gayreti için gerekli desteğin sağlanmasına katkı yapan kendi halkımızın irade gücüdür. Clausewitz'in savaş teorisinde halkın önemi tam bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada Clausewitz, savaşların daha anlaşılır olabilmesi için öncelikle savaşlarda mevcut üç eğilimi, ardından da bu eğilimleri ilgilendiren toplumun üç tabakasını sıralamıştır. Clausewitz'e göre eğilimlerin birincisi şiddet, kin ve nefret; ikincisi tesadüf ve ihtimal hesapları ve sonuncusu ise siyasi amaçlar ve mantıksal hesaplardır. Birinci eğilim düşmanlığı barındıran halkla; ikinci eğilim komutanların işi olduğundan ordularla ve sonuncusu ise doğrudan hükümetlerle ilgilidir. Bu nedenle Clausewitz savaşlardaki temel eğilimleri halk, ordu ve hükümet üçlemesine dayandırmıştır. Üçlemedeki unsurların birbirleri ile ilişkilerinin dengeli olması gerektiğini ise özellikle vurgulamıştır.⁶

Öte yandan Fransız İhtilali ve Napolyon Savaşlarında yaşananların da etkisiyle, Clausewitz eserinde sürekli olarak halk desteğinin önemini vurgulamıştır. Fakat yine de Handel'e göre kendisinden sonraki dönemde halkın, ordu ve hükümeti denetleme rolünü kestirememesi Clausewitz'in açıklamalarının yetersiz kalmasına

---

⁵ Clausewitz, *Savaş Üzerine*, Birinci Kitap, Bölüm 1, Paragraf 5, s. 23.

⁶ Ibid., Paragraf 28, s.37.

neden olmuştur.⁷ Handel halkın denetleme rolünün iki açıdan ele alınabileceğini belirtmektedir. Birincisi, çağdaş demokrasilerde halkların hükümet ve dolayısıyla orduları seçim yoluyla denetlemesidir. İkincisi ise gelişmiş kitle iletişim araçlarının çatışma alanlarında gerçekleşenleri halka sunmasının yarattığı denetleme mekanizmasıdır.⁸ Clausewitz'e göre halkın desteği alınmalıdır, ancak halk siyasi bir baskı kurma potansiyeline sahip değildir. Fakat günümüzde halkın savaş başladıktan sonra hükümet üzerinde siyasi baskı kurma potansiyeline sahip olduğu açıktır. Bunu da halk, öncelikle kitle iletişim araçları vasıtasıyla elde ettiği bilgilerle sağlamaktadır. Diğer bir baskı kurma potansiyeline sahip oluşum hükümet dışı kuruluşlardır. Bu nedenle, halkın tepkisini kontrol etmek isteyen hükümetler ve ordular da medyanın bilgi iletimini ve hükümet dışı kuruluşların faaliyetlerini düzenleme girişimlerini geliştirerek devam ettirmektedirler. Clausewitz'in vazgeçilmezliğini vurguladığı halk, ordu ve hükümet arasındaki dengenin ortadan kalkmaması için söz konusu düzenleme önemli hale gelmektedir. Aksi takdirde yeterince ya da doğru bilgilendirilmeyen halkın medya aracılığıyla hükümet ve ordu üzerinde artan etkisi yanıltıcı şekilde kullanılabilir. Kaldı ki günümüzde ordular da geleneksel olmaktan çıkarak özelleşmeye başlamıştır.

3. Savaş Alanı ve Medya

Teknolojik değişimler nasıl savaşı değiştirdiyse medyayı da geliştirmiştir. Günümüzde yaşanan bilişim devrimi artık savaşları tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar günlük hayatın içine sokmuştur. Aslında medya araçlarındaki gelişim nedeniyle toplum hayatın her alanı hakkında bilgi sahibidir. Bu durum ise savaş planlayıcıları açısından medya faktörünün diğer tüm etkenler gibi değerlendirilmesi gerekliliğine yol açmıştır.

Savaş, on dokuzuncu yüzyıla kadar sadece muharebe alanında çarpışan askerlerin ilgi alanına girmektedir. Napolyon Savaşlarında tüm ulusun askerleşmesi sonrasında toplumun tüm tabakasını ilgilendirir hale gelmiştir. On dokuzuncu ve yirminci yüzyılda topyekûn hale gelerek yüz milyonlarca insanın ölmesine neden olan savaş yirmi birinci yüzyıla girerken sınırlı hale geri döndü. Ancak, toplumun savaşa ilgisi azalmadı. Bunu sağlayan başlıca sebep medyanın bilgi aktarımıdır..

---

⁷ Michael I.Handel, *Savaşın Ustaları: Klasik Stratejiler*, çev. Berna Kara, İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2004, s.163.

⁸ Ibid., s.163-164.

Medyanın temelinde iletişim yatmaktadır. İletişim insanın ilk çağlardan başlayarak toplumu oluşturması için kullandığı bir yöntemdir. Başlangıçta bireysel olan iletişim teknolojik gelişmelerle günümüzde inanılmaz boyutlarda gelişmiştir. İşaretlerle başlayan, sonrasında ses ile devam eden bu süreç günümüzde uydu teknolojisinin kullanımıyla kitle iletişimine dönüşmüştür. Savaşın değişiminde olduğu gibi iletişimin gelişiminde de teknoloji önemli bir yer edinmektedir.

“Medya” kelimesi araç anlamına gelen latince “medius” kelimesinden türetilmiştir ve Türkçe’de “bilginin iletilmesi, saklanması ve güncellenmesini sağlayan bütün iletişim sistemleri” anlamında kullanılmaktadır. Söz konusu iletişim sistemlerine basılı, görsel, işitsel tüm sistemler dâhildir.⁹

Siyasal olarak medya, kamuoyunun bilgilenmesini sağlayan temel araçlardan birisidir. Aktardığı bilgiler sayesinde kamuoyunun süregitmekteki vakalardan bilgi sahibi olmasını sağlayan medya, tarih yazımında önemli bir veri tabanıdır. Bu gaye ile resim, yazı, görüntü gibi unsurların depolanmasını ve sadece güncel bilgilendirmeyi değil arşiv oluşmasını sağlamaktadır.

Yazılı ve görüntülü yayıncılık günümüzde en etkili medya organları olarak göze çarpmaktadır. Bilgi çağı şeklinde adlandırılan günümüzde bilgiyi elinde tutmak gücün önemli bir unsurudur. Bilgi, devletlerin dış politikasında stratejik bir etken şeklinde değerlendirilerek “soft power”¹⁰ diye hesaba katılmaktadır.¹¹ Günümüzde devletler yeni çağın gereklerini yerine getirip getiremediğine göre değerlendirilmektedir.

Elinde bilgiyi tutan gelişmiş devletler diğer devletlere doğru bilgi aktarımında bulunmaktadırlar. Bu durum ise bilgiyi elinde tutanın yüksek katma değer kazanması sonucuna yol açmaktadır. Söz konusu bilgi, teknoloji ile bağlantılı patent gibi öz varlıklar haline dönüşürken diğer yandan medyanın ürünü de olabilmektedir. Özellikle televizyon yayıncılığı kamuoyunu çok kısa sürede etkileyebilmektedir. Bununla birlikte televizyon kanalları ya da gazeteler şeklinde kitle iletişim araçları şeklinde karşımıza çıkan medyanın arkasında küresel çapta faaliyet gösteren haber ajansları bulunmaktadır. Söz konusu ajanslar ve

⁹ Frederic Barbier ve Catherine Bertho Lavenir, *Diderot’dan İnternete Medya Tarihi*, (Çev. Kerem Eksen), İstanbul, Okyanus Yayınları, 2001, s.39.

¹⁰ Bu tanımlamanın Türkçe karşılığı hakkında değişik yorumlar bulunmakla birlikte “yumuşak güç” yaygın şekilde kullanılmaktadır.

¹¹ Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs, 2002, s.8-9.

diğer kitle iletişim araçları enformasyona hem sahip olmakta hem de yönlendirebilmektedir. Uluslararası haber ajanslarında ise İngiliz, Fransız ve Amerikan egemenliği belirgin olarak göze çarpmaktadır.

Kuşkusuz medyanın kamuoyu üzerindeki etkisi özellikle savaş ve kriz hallerinde belirgindir. Hatta medya savaşın öncesinde ve sonrasında belirleyici olabilmektedir. Bu ise medyanın savaş esnasındaki kullanımını ön plana çıkarmaktadır. Söz konusu mekanizma yeni bir olgu değildir, ancak son yıllarda teknolojinin gelişmesi ile etkisini arttırmaktadır. Telgrafın yaygınlaşması ile gelişen habercilik on dokuzuncu yüzyılın ortasında savaş alanına da girmiştir.

On dokuzuncu yüzyılda teknolojik yenilikler medyayı geliştirdi. Medyanın gelişmesi ise savaş haberlerinin yapılmasını mümkün hale getirmiştir. Kırım Savaşı ile başlayan savaş muhabirliği günümüzün belirsiz ve şiddeti yüksek ortamlarında gittikçe daha tehlikeli bir ortamda yürütülmektedir. Birinci Dünya Savaşında sansürlenene medya, İkinci Dünya Savaşında radyo yayınları ve Vietnam Savaşında televizyon yayıncılığıyla kamuoyunu bilgilendirmeye devam etmiştir. Savaş zamanı haberciliği Körfez Savaşını başlatan Bağdat bombalamasının canlı yayında seyredilmesine kadar varmıştır. Teknoloji savaş haberlerinin yapılmasını sonsuz bir şekilde desteklerken bu aşamada medya-asker ilişkilerinin düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

a. Hükümet-Medya İlişkileri ve CNN Etkisi

Meydana gelen bir olayı kamuoyunun bilgisine en doğru ve en hızlı şekilde ileten habercilerin temel görevi halkı bilgilendirmektir. Bu noktada haber kaynağı ile ilişkileri yani habercinin tarafsızlığı ve haber kaynağından etkilenmemesi önemlidir. Dördüncü kuvvet şeklinde adlandırılan medya yasama, yürütme ve yargı güçlerinden sonra toplumu etkileyen önemli bir unsurdur. Bu anlamda habercilerin siyaset bilimi açısından tarafsızlığının sağlanması önemlidir. Özellikle siyasal yönetimlerle ilişkileri bu anlamda hassasiyet göstermektedir.

Hükümetlerle medya arasındaki ilişkiler çatışma ve kriz içeren dönemlerde hassaslaşabilmektedir. Günümüzde basın kuruluşlarının savunma ve dış ilişkiler üzerindeki etkileri hakkında ise iki temel yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşımlar haber yönetimi ve CNN etkisidir. Haber yönetimi, hükümetin basın kuruluşlarını ve dolayısıyla haberleri kontrol etmesidir. Bu yaklaşıma göre medya politikacıların elindeki bir araçtır. Akademik çevreler özellikle Soğuk Savaş dönemi sonrasında savaşlarda en sık yer alan devlet olan Amerika Birleşik Devletlerinin Vietnam Savaşı sonrasında bu yaklaşımı esas aldığı

konusunda hemfikirdir. Öte yandan, “CNN etkisi” olarak adlandırılan yaklaşıma göre medya özellikle televizyon yayınlarıyla hükümetleri bazı tedbirler almağa zorlamaktadır.¹²

CNN etkisi üç şekilde kendisini göstermektedir: Politik gündem oluşturmak, siyasi hedefleri engellemek ve siyasi karar verme mekanizmasını hızlandırmak.¹³ 3 Ekim 1993 tarihinde 18 Amerikan askerinin Somali Mogadişu’da ölmesi ve bir Amerikan askerinin cesedinin sokaklarda sürüklenmesi görüntülerinin CNN’de yayınlanmasından sonra ortaya çıkan kamuoyu baskısı neticesinde dört ay içerisinde Somali’den Amerikan ordusunun geri çekilmesi sonrası bu etkiye CNN adı verilmektedir.¹⁴ Amerikan kamuoyu tarafından açıklıktan ölen çocukların görüntülerinin televizyonlardan yayınlanmasına tepkisi Amerikan birliklerinin Somali’ye gönderilmesinde de etkilemişti. Ekranlarda yayınlanan savaş, açlık ve yoksulluk görüntüleri kamuoyu tarafından hükümetler üzerinde baskı yaratabilme etkisini ve yeteneğini göstermektedir.¹⁵

Küresel anlamda gerçekleştirilen kesintisiz yayın akışının televizyon haberciliğine girmesi sayesinde meydana gelen vakalar süratle uluslararası kamuoyuna iletmeye başlanmıştır. Kesintisiz televizyon haberciliği yeni bir dönemi başlatmıştır. Vakaların tüm dünyada izleyicilere canlı iletilmesi hükümetlerin dış politikalarını etkilemiştir. Günümüzde meydana gelen olayları gerçek zamanlı olarak ileten yayın organları yaygınlaşmıştır ve sadece televizyon kanalları ile sınırlı değildir. İnternet üzerinden yayın yapan kuruluşlar da haberleri abonelerine gerçek zamanlı iletebilmektedir. Kısacası, gelişen teknoloji sayesinde medya organları kriz ve olaylar hakkında kamuoyunda bilginin hızlı bir şekilde yayınlanmasını sağlamaktadır.

Yeni dönemde yöneticiler, ulusal çıkarları hakkında medya organlarında yayınlanan fikir ve tartışmalarla uğraşmak zorundadırlar. Medya kuruluşlarının, dünya üzerindeki haberleri gerçek zamanlı verebilmesi neticesinde bürokrasi artık hükümetlere bilgi üreten yegâne kaynak değildir. Hükümetler özellikle kriz dönemlerinde karar verme

---

¹² William G. Adamson, *The Effects of Real – Time News Coverage on Military Decision – Making*, Maxwell AFB, Alabama, Air Command and Staff College, Mart 1997, s. 9.

¹³ Steven Livingston, *Clarifying the CNN Effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Interoention* (çevrimiçi) http://www.ksg.harvard.edu/shorenstein/publications/pdfs/70916_R-18.pdf 23 Nisan 2007.

¹⁴ Douglas J. Goebel, *Military – Media Relations: The Future Media Environment and Its Influence on Military Operations*, Maxwell AFB, Alabama, Air War College, Nisan 1995, s.13.

¹⁵ Johanna Neuman, *Lights, Camera, War*, New York, St. Martin’s Press, 1996, s. 20.

süreçlerini kısaltmak zorundadır.¹⁶ 1990 – 1991 yılındaki Körfez Krizi esnasında görevde bulunan ABD Başkanı George H.W. Bush, kendisinin CNN kanalından CIA'ye¹⁷ göre daha fazla şey öğrendiğini itiraf etmiştir.¹⁸ Hatta Birleşmiş Milletler eski Genel Sekreterlerinden Boutros Boutros Ghali, “CNN, BM Güvenlik Konseyinin 16. üyesidir”¹⁹ sözleriyle medyanın etkisini özetlemektedir. Günümüzde kriz ve çatışma alanlarında etkili olan medya bu gücünü savaş alanlarında çalışan habercilerden almaktadır. Savaş alanlarında çalışan haberciler askerler ve politikacılar için önemli bir unsur haline gelmişlerdir.

b. Çatışma Alanlarında Medya-Asker İlişkileri ve İşbirliği Usulleri

Çatışma alanları gazeteciler için tehlikelerle doludur ve bu nedenle korunması gereken kişilerdir. Bu koruma ancak belirlenmiş çalışma usullerinin düzenlenmesi ile askerler tarafından sağlanabilir. Bu amaçla çatışma alanlarındaki medya-asker ilişkilerini düzenleyen sistemler yaratılmıştır. Bu amaçla uygulanan üç sistem bulunmaktadır: Akreditasyon ve havuz sistemi ile iliştilenmiş gazetecilik.

1) Akreditasyon Sistemi

Akreditasyon uygulaması bir alanda uzmanlaşmış gazetecilerin uzmanlık alanlarıyla ilgili kurumlara girişini sağlayan bir düzenlemedir. Bu sisteme göre gazeteciler “akredite” olduklarına dair bir basın kartı alırlar ve bu kart sayesinde çalışma imkânına sahip olurlar. Bu sistem başka bir ülkeden gelen ya da bir alanda uzmanlaşan medya mensupları için uzmanlaştıkları alanla ilgili erişim imkânı yaratan bir uygulamadır. Savaş şartlarında herhangi bir ordunun faaliyetini izleyecek muhabir, çalıştığı medya kuruluşu adına ilgili hükümete müracaat eder ve bu sayede muhabir ile haber kaynağı arasında bir ilişki yaratılır. Bu ilişki birbirini tanıma anlamına gelir ve muhabirin rahat çalışmasını sağlayacak erişim imkânı oluşur. Bu sistemde muhabir ile haber kaynağı arasında tanımanın dışında organik bir ilişki kurulması söz konusu değildir.

---

¹⁶ Steven Livingston, *a.g.e.*, s.2.

¹⁷ Central Intelligence Service, (Amerikan Merkezi İstihbarat Servisi).

¹⁸ Louis Friedland, *Covering the World: International Television News Services*, New York, Twentieth Century Fund Pres, 1992, s.7-8.

¹⁹ Eytan Gilboa, *The Global News Networks and U.S. Policymaking in Defense and Foreign Affairs*, 2002, s.9. (çevrimiçi) http://www.ksg.harvard.edu/presspol/research_publications/papers/Working_Papers/2002_6.pdf 10 Ocak 2007.

2) Havuz Sistemi

Savaş zamanında gazetecilere uygulanan bir diğer yöntem ise havuz sistemidir. Bu sisteme göre gazetecinin havuzuna dâhil olduğu ordu onun güvenliğini sağlar ve muharebe bölgelerine ulaşımını sağlar. Bu sistem, Vietnam sonrasında önce ABD ordusu ve akabinde diğer ordular tarafından da kullanılmıştır. İngiltere'nin Falkland Savaşında gazetecileri bu sistemle çatışma bölgesine taşınması en klasik örnektir. 1982 yılında Arjantin ile İngiltere arasında Falkland Adaları konusunda çıkan uyuşmazlık neticesinde müdahale kararı alan İngiltere, gazetecileri bölgeye götürmüştü. Adaların etrafında deniz ve hava seyrine yasak bölge ilan edilmesi hangi imkâna sahip olursa olsun bir gazetecinin tarafsızlığını zedelemeyen bölgeye ulaşmasını imkânsızlaştırmıştı. İngiliz ordusunun uyguladığı havuz sistemi sayesinde medya mensupları çatışma bölgesine gidebilmişti. Basın mensuplarının silahlı kuvvetlerin ulaştırma vasıtaları ile haberleşme kanallarını kullanması bir bağımlılık ilişkisi ve dolayısıyla bir kontrol mekanizması yarattığı öne sürülerek eleştirilmektedir. Ancak, Körfez Savaşında çok sayıda muhabirin faydalandığı ulaştırma ve haberleşme hizmetinde teknik aksaklıklar yaşanmış, Amerikan Ordusuna haber kuruluşlarına iletilmesi için muhabirlerce verilen görüntülerin %69'u geç ulaştırabilmiştir.²⁰ Medya - asker ilişkilerinde yaşanan sıkıntılar Körfez Savaşı sonrasında tartışılmış ve Irak Savaşında karşımıza ilâştirilmiş gazetecilik çıkmıştır.

3) İliştirilmiş Gazetecilik

Yirmi birinci yüzyıla girildiğinde Amerika Birleşik Devletleri savaş haberciliğine üçüncü bir sistemi soktu. İliştirilmiş gazetecilik adı verilen sisteme göre Amerikan yönetimi 2003 tarihli Irak Savaşında sayıca bir tabur kadar gazeteciyi savaştan önce eğiterek askeri birliklerle beraber cepheye gönderdi. Cepheye erişimi sağlayan ilâştirilmiş gazeteciliğin temelinde önceki savaşlardan elde edilen tecrübeler yatmaktadır. Vietnam Savaşındaki gazeteci özgürlüğünden askerler; Grenada, Panama ve Falkland savaşlarındaki sansürden gazeteciler memnun değildi. Medya-asker ilişkilerinde doğalarından kaynaklanan çatışmayı çözecek formül aranırken ilâştirilmiş gazetecilik sistemi doğmuştur. İliştirilmiş gazetecilik esas itibariyle çatışma zamanlarında askeri birliklerle hareket eden muhabirlerdir. İliştirilmiş muhabirler belirlenmiş kurallar ve kısıtlamalar dâhilinde beraber hareket ettikleri

---

²⁰ John Fialka, *Hotel Warriors: Covering the Gulf War*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1991, s.5.

birlikler hakkında haber yapabilmektedirler.²¹ İliştirilmiş gazetecilik sisteminin uygulanmasında eleştirilen nokta medyanın etki altında kalmasıdır.

c. Gelişen Teknoloji ve Savaş Alanı Haberciliği

Günümüzde İnternet ve sivil uydu görüntü sistemleri televizyon haberciliği yapan kuruluşların etkisini arttırmaktadır. Bilhassa İnternet, günümüzde çok geniş kitlelere uzun metinler ve videolara ulaşabilme imkânı sunmaktadır. İnternet sitelerinde haber, resim, video, ses ve grafik dosyaları kesintisiz yayımlanmaktadır.²² İnternet teknolojisindeki kolaylıklar, hedef kitleyi pasif durumdan çıkarıp, aktif bir konuma getirmektedir. Her İnternet kullanıcısı birer potansiyel enformasyon kaynağı hâline dönmektedir. İnsanlar yayımlanan haberlere yorum yazdığı gibi, sitelere haber ve görüntü gönderebilmektedir.²³ İnternet'in kullanımı ile insanlar bilgilere daha kolay ve hızlı bir şekilde ulaşmaktadır. Bunun ilk örneği İnternet sayfaları aracılığı ile devamlı güncellenen bilgiler ve görüntüler sayesinde 1999 yazında Kosova'da meydana gelen çatışmaların dünyaya ulaştırılmasıdır.

İnternetin devletler için yarattığı en önemli sorun, bu ortamda kontrol mekanizmasının kurulamamasıdır. Bu terörizme kolaylık sağladığından, toplum içinde anarşi ve karışıklığa yol açabileceği endişesi yaratmaktadır.²⁴ Aynı şekilde uydu görüntü sistemleri medyaya, gidemediği bölgelerin statik fotoğraflarını sağlayabilmektedir. Bu fotoğraflar yerden yapılan yayınları tamamlamakta ve güvenilirliğini teyit etmektedir. Bu teknoloji ilerledikçe ve yaygınlaştıkça, medya kuruluşları bu görüntülere daha çok önem verecektir.²⁵ Günümüzde

---

²¹ İliştirilmiş gazeteciler için Amerikan Savunma Bakanlığı tarafından "İliştirilmiş Medya Hakkındaki Halkla İlişkiler Rehberi" olarak bir metin oluşturuldu. Bu rehberin amacı; "hasımlar tarafından dezenformasyon yapılmadan haber ister iyi, ister kötü olsun yayım yapılmasını sağlamak" şeklinde ifade edilmiştir. Bununla birlikte Amerikan yönetimi savaş tazminatı yükümlülüğü taşımamak için "Zarar Vermeme, Teminat Verme, Muaf Tutma ve Dava Açmama Anlaşması" isimli belgeyi illeştirilmiş gazetecilere imzalatmıştır. Rehberin tam metni için Bkz.: (çevrimiçi) <http://www.defenselink.mil/news/Feb2003/d20030228pag.pdf> ayrıca Anlaşmanın tam metni için Bkz.: (çevrimiçi) <http://www.defenselink.mil/NEWS/FEB2003/D20030210EMBED.PDF> 10 Nisan 2007.

²² James W. Crawley, "Net Hums With News About War", *The San Diego Union – Tribune*, 30 Mart 1999, s. A8

²³ Halûk Birsen, "İnternet Haberciliği ve Aktif İzler Kitle İlişkisi Çerçevesinde Etik Tartışmalar", *Selçuk İletişim*, Cilt: 3, Sayı: 4, 2005, s. 68-79

²⁴ Selva Ersöz, "İnternet Ve Demokrasinin Geleceği", *Selçuk İletişim*, Cilt: 3, Sayı: 4, 2005, s. 122-129.

²⁵ Sean Stephen McKenna, *Breaking News: A Study Of The Effects Of Live Television News Coverage During Armed Conflicts (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Güneybatı Teksas Devlet Üniversitesi, 2000, s. v

*Google Earth*²⁶ gibi sitelerin teknik desteği sayesinde dünyanın herhangi bir noktası artık herhangi bir sivil için ulaşılmaz değildir. Nisan 2007 tarihinde *Google Earth* sitesi Darfur / Sudan'da meydana gelen krizle ilgili yeni bir yazılımı hizmete açmıştır. Söz konusu yazılım sayesinde internet kullanıcıları uydu görüntüsü üzerinde işlenmiş vakaların yerleri ve ölü sayısı gibi detaylara, fotoğraflara ve video görüntülerine ulaşabilmektedir. Bu uygulamanın teknoloji sayesinde gelişerek devam edeceği beklenmektedir.

d. Medyanın Günümüz Çatışma Alanlarındaki Rolü Üzerine Değerlendirme

Günümüzde kriz zamanlarında medyanın etkili şekilde kullanılması, mermi ve bombaların kullanımı kadar önemli bir hâl almıştır. Sonuçta günümüz savaşlarında, sadece askeri güç yeterli değildir. İletişim her alanda olduğu gibi çatışma alanlarında da yayılmıştır. Günümüz savaşlarını kazanmak için hükümetler artık sadece savaş meydanından galip çıkmakla yetinmemekte, aynı zamanda ulusal ve uluslararası kamuoyunu ikna etmeye çalışmaktadır. Zafere ve istikrara artık hem hareketin hem de iletişimin etkili şekilde kullanılması sayesinde ulaşılmaktadır.²⁷

Kriz zamanlarında medya ile ilişkilerde mümkün olduğu kadar çok şeyi aktarmak ve bunu hızlı bir şekilde yapmak gerekmektedir. Basına mümkün olduğu kadar gerekli bilgilere ulaşabileceği bir ortam sağlanmalı, verilen bilgiler sık sık güncellenmeli ve asla yalan söylenmemelidir.²⁸ Eğer medya askerden bilgi alamazsa bu sefer bilgiyi, başka yerlerden ve büyük olasılıkla çarpıtılmış şekilde elde edebilir.²⁹

Teknolojinin uydu görüntülerini devletlerden bireylerin kullanımına sunması ve bireylerin "blog"lar vasıtasıyla küresel yayın yapması savaş zamanı gazeteciliğini yeni sistemlerin yaratılmasına zorlayacak gibi görünmektedir. Medya-asker ilişkilerinde doğal bir çatışma bulunmakta ve bu çatışmanın temelinde askerlerin hareketin gizliliğine önem vermeleri, medyanın ise haber alma özgürlüğü talepleri yatmaktadır. Teknolojik gelişmelerin yeni sistemlerin çıkış noktasını oluşturacağını varsaymak gerekmektedir. Savaşlar devam ettiği

²⁶ (Çevrimiçi) <http://earth.google.com/> 23 Nisan 2007.

²⁷ Ray E. Hiebert, "Public Relations as a Weapon of Modern Warfare", *Public Relations Review*, No. 17, 1991, s. 115-116

²⁸ *Ibid.*, s. 110

²⁹ Fred J. Evans, *Managing the Media: Proactive Strategy for Better Business – Press Relations*, New York, Quorum Boks, 1987, s. xi

müddetçe çatışma bölgelerindeki vakalar haber niteliğini koruyacak ve söz konusu mücadele devam edecektir.

Günümüz medyasının elindeki imkânlar düşünüldüğünde, planlamalara medyanın dâhil edilmesi ve bu hususun planlamada bir faktör olarak değerlendirilmesi gereklidir. Çöl Fırtınası Harekâtı esnasında müttefik kuvvetler komutanı olan Emekli General Norman Schwarzkopf, hava ve kontrol edilemeyen diğer faktörler gibi, canlı haber yayıncılığının da savaş planlamasına alınması gerektiğini belirtmişti.³⁰ Savaş zamanında ordular medyayı dışarıda bırakmak yerine medya ile yakın işbirliği kurarak kontrolü sağlamalıdır.

Clausewitz savaş alanlarını açıklamak için betimlediği üçlemesinde şiddet eğilimini halk ile ilişkilendirmişti. Günümüzdeki savaşların özelliklerinden birisi de çatışma alanında artan şiddet ve vahşettir. Çatışmalarda siviller veya savaş dışı kalanlar rahatlıkla hedef olabilmekte hatta çatışmalar sivil yerleşim bölgelerinde meydana gelebilmektedir. Herhangi bir halk grubunun sempatisini kazanma endişesi taşımayan savaşanlar, rahatlıkla soykırım, katliam ya da zorunlu göç gibi eylemleri gerçekleştirebilmektedirler.³¹ Özellikle, dünyanın göreceli olarak gelişmemiş bölgelerinde meydana gelen bu savaşlar hakkında gelişmiş bölgelerde yaşayan toplumların bilgi sahibi olmasına ya da olmamasına ve gelişmiş devletlerin meydana gelen silahlı çatışmalara müdahalesine ya da kayıtsız kalmasına neden olan ya da olmayan unsur ise medyadır. Clausewitz'in belirttiği gibi halkın sadece destek veren bir unsur olmasının ötesinde, siyasi olarak savaşı denetlemesini sağlayan da medyanın çatışma alanlarına girmesidir.

4. Hükûmet Dışı Kuruluşlar

Günümüz çatışma alanlarında sıkça görülen bir diğer unsur hükümet dışı kuruluşlardır. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde; dünyada, sivil toplum faaliyetleri ile ilgilenen ve sayıları gün geçtikçe artan yeni kuruluşlar dünya genelinde artmıştır. Bu kuruluşları ifade etmek için İngilizce'de kullanılan "*Non-Governmental Organization (NGO)*" tabirinin Türkçe'de değişik kullanımları mevcuttur. Sivil toplum kuruluşları, gayriresmî kuruluşlar, devlet dışı kuruluşlar, üçüncü sektör, gönüllü kuruluşlar, hükûmet dışı kuruluşlar gibi tanımlamalarla sivil toplum ile ilgili örgütlenmeler anlatılmak istenmektedir.

³⁰ Barrie Dunsmore, "Live from the Battlefield", *Politics and the Press: The News Media and Their Influences*, P. Norris ve L. Riener (Ed.), Londra, Publishers, 1997, s. 253

³¹ Haldun Yalçınkaya, *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, Ankara, İmge Kitapevi yayınları, 2008, s.335.

Hükûmet dışı kuruluşlar, geniş ve dar anlamıyla ele alınabilmektedir. Geniş anlamda bu tabir; sivil toplum alanında faaliyet gösteren ve yönetimin bir parçası olmayan her örgütlenmeyi ifade etmekte kullanılmaktadır. Dar anlamda, yalnız sosyo-ekonomik kalkınmaya dolaylı veya doğrudan katkı sağlamak amacıyla gönüllülük, bağımsızlık, kâr amacı gütmemek ve kişisel çıkarına çalışmamak gibi esaslara dayanan sivil kuruluşlardır.³²

a. Günümüz Çatışma Ortamlarında Silahlı Kuvvetler ve Hükûmet Dışı Kuruluşlar

Günümüz çatışmaları Soğuk Savaş öncesi döneme ait çatışmalara göre daha karmaşık bir hâl almıştır. Bu nedenle çatışmaların çözümü için önerilecek barış mekanizmalarının başarısı için hükûmet dışı kuruluşların dâhil olduğu daha yaratıcı çözüm mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.³³ Ancak hükûmet dışı kuruluşlar ile orduların eşgüdümünde çalışmaları doğaları gereği sorunludur.

Günümüzde savaşlar bitse bile çatışmalar devam edebilmektedir. Çatışmaların sona erdirilmesi, günümüzde kolay değildir. Bunun bir nedeni, artık devlet dışı aktörlerin de çatışmalardaki yaygın varlığıdır. Dinî, etnik, milliyetçi, ekonomik ve siyasi nedenler gibi dürtülere sahip terör örgütleri, aşiretler, kabileler, bireyler, vb. gibi aktörler savaş bitse bile çatışma ortamını sürdürmek istemektedir. Bu nedenle savaşlara neden olan düşmanlık savaş sonrasında bitmemekte ve barış yerleşmemektedir.³⁴Bu dönemde ordular savaş dışı harekât türlerini icra etmektedirler. Çatışmaları bitirmek isteyen ordular diğer kurum ve kuruluşlar ile amaç birliğini sağlamak zorunda kalmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar; devlet kurumları, uluslararası örgütler, medya, hükûmet dışı kuruluşlar, ev sahibi ülkeye ait kurum ve kuruluşlar ile koalisyon güçlerine ait diğer ordulardır.³⁵Düzenin sağlanmasında, bu kurum ve kuruluşlar ile yapılacak koordinasyon ve işbirliği önemlidir.³⁶ Bu nedenle çatışmanın bitirilmesi için önceden yapılacak planlamalarda, katılırlarsa hükûmet dışı kuruluşların fikirlerinin alınması faydalıdır.

³² İbrahim Yıldırım, *Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2004, s. 51-53

³³ Richard Garon, "Civil – Military Cooperation (CIMIC) and the Consolidation of Peace in the Middle – East" (30 Ekim 2006), <http://www.umanitoba.ca/centres/defence/04_garon.PDF>

³⁴ Sam Allotey, *Planning and Execution of Conflict Termination* (ACSC Research Paper), Maxwell, Alabama, Mayıs 1995, s. 23-25

³⁵ William Flavin, "Planning for Conflict Termination and Post-Conflict Success", *Parameters*, Vol. XXXIII, No.3, Sonbahar 2003, s. 97

³⁶ Sam Allotey, a.g.m.

Çünkü hükûmet dışı kuruluşlar, çatışmaların öncesinde, esnasında ve sona erdirilmesinde kullanılabilecek önemli bir istihbarat kaynağıdır.³⁷

Çatışma sonrası ortamda, değişik özelliklere sahip ulusal ve uluslararası aktörler arasında eşgüdüm önemli bir ihtiyaçtır. Bu esnada yapılacak veya daha önceden yapılmış kısa, orta ve uzun vadeli planlarda, güvenlik, siyaset, insani yardım, insan haklarına riayet, barışın tesisi, hukuk düzeninin inşası gibi konuların üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir. Çatışma sonrası dönemlerde yapılan karmaşık müdahalelerde eşgüdüm; değişik parçaları bir araya getirmeye yardımcıdır ve bu çok parçalı yapının düzgün işlemesi için kritik bir role sahiptir.³⁸

Birçok hükûmet dışı uluslararası kuruluş, insan hayatını tehdit eden konularda yorum yapmalarının ve çözüm sunmalarının sorumlulukları olduğunu belirtirler. Hükûmetler ve silahlı kuvvetlere göre bu başka amaçlarla kullanılabilir. Bunlardan en önemlisi, insani yardım kuruluşları tarafından elde edilen bulguların ve kullanılan sözlerin hükûmetlerin birbirlerine karşı kullanılması ihtimalidir. Aynı şekilde, insani yardım kuruluşlarının çatışma alanlarında verdiği hizmetler, askerî güçler tarafından kontrol edilebilmekte veya amacından farklı bir şekilde kullanılabilir.³⁹

Hükûmet dışı kuruluşlar ile silahlı kuvvetler arasındaki ilişkiler, Balkanlarda yapılan askerî müdahalelerden bu yana birbirlerini tamamlayıcı şekilde gelişmiştir.⁴⁰ 1999 yılında, NATO Hava Kuvvetleri Sırbistan ve Kosova'daki hedefleri bombalarken, NATO askerleri Arnavutluk ve Makedonya'da mülteci kampları inşa etmişlerdi. Bu örnekte görüldüğü gibi, silahlı kuvvetlerin geleneksel insani yardım faaliyetleri icra etmesi; Kosova'ya gitmek için Belgrad yönetimi ile görüşen tarafsız ve yansız kuruluşlar için zorluklara ve sıkıntılara neden

---

³⁷ William Flavin, a.g.m., s. 101.

³⁸ Susanna P. Campbell ve Michael Hartnett, "A Framework for Improved Coordination: Lessons Learned from the International Development, Peacekeeping, Peacebuilding, Humanitarian and Conflict Resolution Communities", (02 Kasım 2006), <<http://www.ndu.edu/ITEA/storage/675/Fletcher%20Study%20A%20Framework%20for%20Improved%20Coordination%20-%20Final%20Version.pdf>>.

³⁹ International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS), *The Responsibility to Protect*, Ottawa, Kanada, Aralık 2001, s. 27

⁴⁰ Michael Pugh, "The Challenge of Civil-Military Relations in International Peace Operations", *Disasters*, Vol. 25, Issue:4, Aralık 2001, s. 345-357

olmuştur.⁴¹ Bombardımanlar ertesinde askerlerin insani amaçlarla müdahale yapması hükümet dışı kuruluşlar ve silahlı kuvvetler arasındaki ilişkide yeni bir tartışma konusu yaratmıştır. “İnsani” tabirinin, askerî harekât ve bombardıman ile kullanılması, yardım kuruluşları tarafından eleştirilmektedir. Yardım grupları, terimin bu şekilde kullanılmasının, insani amaçların temellerinden olan yansızlığı tehdit ettiğini söylemektedir. Diğer bir endişe konusunu, “insani” sıfatlandırmasının askerî müdahalelerde güç kullanımını yasallaştıran bir ifade olarak kullanılmasıdır.⁴²

Yirmibirinci yüzyılın çatışma alanlarında görev yapan askeri birliklerin faaliyetleri hükümet dışı kuruluşlarla arasındaki ayrımı bulanıklaştırmaktadır. Günümüzde askerler sadece savaşmamaktadır. Savaş dışı askeri hareket icra ederek çatışma öncesi ve sonrasında etkin roller üstlenebilmektedirler. Bu rol insani yardım, barışı koruma görevleri, çatışma sonrası düzeni tesis etme v.b. gibi faaliyetleri kapsayabilmektedir. Savaş dışı askeri hareketin görev alanı ile hükümet dışı kuruluşların misyonunun çakışması sorun yaratabilmektedir. Rollerin karışmasına neden olan bu durum hükümet dışı kuruluşlar ile ordular arasındaki çatışmayı ön plana çıkarmaktadır.⁴³ Hükümet dışı kuruluşların çatışma bölgelerindeki en büyük koruması tarafsızlıklarıdır. Misyonlarının askerlerle çakışması ise aralarında bir bağ oluşmasına ihtiyaç doğurmaktadır. Ancak bu eşgüdüm tarafsızlıklarını zedeleyeceğinden isteksizlik doğurmaktadır. Bu ikilem ise hükümet dışı kuruluşlar ile ordular arasında eşgüdüm sağlamaktaki zorluğu ön plana çıkarmaktadır.

c. Yirmibirinci Yüzyılın Çatışma Alanlarında Hükümet Dışı Kuruluşların Rolünün Değerlendirilmesi

İki binli yıllarda cerayan eden Irak ve Afganistan savaşları, hükümet dışı kuruluşlar ve askerler arasındaki yeni ilişki türleri hakkında yapılan tartışmalarda önemli yer tutmaktadır.

Çatışma, istikrar harekâtı veya devlet inşası sürecine katılan ordular için insani yardım operasyonları bir savaş dışı askeri harekâttir. Orduların insani yardım ve yeniden yapılanma sürecine dahil olması

⁴¹ Pierre Krahenbuhl, “Conflict in Balkans: Human Tragedies and the Challenge to Independent Humanitarian Action”, *International Review of the Red Cross*, No. 837, 2000, s. 11-29

⁴² International Council on Human Rights Policy (ICHRP), *Human Rights Crises: NGO Responses to Military Interventions*, Versoix, İsviçre, 2002, s. 3

⁴³ Rieky Stuart, “Weak States and Sudden Disasters and Conflicts; The Challenge for Military-NGO Relations”, (14 Kasım 2006), <<http://www.irpp.org/events/archive/jun05NGO/stuart.pdf>>

silahlı kuvvetler için bir kuvvet çarpanı veya kuvvet koruma aracıdır. Dünya devletlerindeki siyasi otoriteler, silahlı kuvvetlerinden sivil-asker kapasitelerini geliştirmelerini istemektedir. Bu nedenle, uluslararası insancıl hukuk kuralları gereği yapılanlara ilaveten, silahlı kuvvetlerden çatışma sonrası dönemde yerel otoritelerin icra ettiği siyasi sürecin ve uluslararası kamuoyunun yeniden inşa çalışmalarının bir parçası olmaları beklenmektedir.

1990'lı yılların başındaki ilk olaylarda, silahlı kuvvetlerin insani yardım faaliyetlerine katılması yeni ve geliştirilmeye başlayan bir konsept olarak dikkat çekmiştir. Günümüzde, askerî ve siyasi aktörler; çatışma yönetiminde yeni entegre yaklaşımları test etmek amacıyla; silahlı kuvvetler ile yapacakları müdahaleler hususunda daha kararlı davranmaktadır. Bu entegre yaklaşımlara ayak uyduramayan hükümet dışı kuruluşlar kendilerini zamanla, insani yardım faaliyetleri sürecinin dışında bulabilmektedir.

Afganistan ve Irak örneklerindeki gibi, insani yardım faaliyetinde bulunan hükümet dışı kuruluşlar, çok uluslu askerî yapılarla çalışmak zorundadırlar. Finansal güçten yoksun olan hükümet dışı kuruluşlar, halka yardımları ulaştırmak istediklerinden çok uluslu güçlerin büyük projelerine girme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaktadır. Çok uluslu askerî yapılarla çalışan hükümet dışı kuruluşlar için ortaya çıkan diğer bir seçenek, insani yardım kuruluşlarının faaliyetleri ile askerlerce yürütülen insani yardım faaliyetleri arasında farkın bulanıklaşması neticesinde oluşan ortamda, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerini bir kenara bırakarak çalışmalarıdır.⁴⁴ Afganistan'da çatışma sonrası düzeni tesis etme çabaları kapsamında nüfus sayımının yapılması, devlet istatistiklerinin oluşturulması, çeşitli haritaların üretilmesi, mayınların temizlenmesi v.b. gibi konular hem askerler hem de hükümet dışı kuruluşlar için gerçekleştirilmesi gereken ortak görevlerdi. Örneğin Afganistan'da 2005 yılında seçimlerin gerçekleştirilmesi hem NATO'nun Uluslararası Yardım ve Güvenlik Kuvvetinin (ISAF), hem ABD'nin liderliğindeki Koalisyon Kuvvetlerinin, hem BM ajanslarının, hem de Hükümet Dışı Kuruluşların faaliyetlerinde birinci önceliğe sahipti. Bu tür faaliyetlerde eşgüdüm yapmaları askerler ve hükümet dışı kuruluşlar arasındaki farkı bulanıklaştırmaktadır. Bulanıklaşma ile ilgili bir diğer örnek ise hükümet dışı kuruluşların güvenlik şemsiyesi altına alınmasıdır.

---

⁴⁴ International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS), *The Responsibility to Protect*, Ottawa, Kanada, Aralık 2001, s. 24-25

Uluslararası personelin görev aldığı hükümetler dışı kuruluşlarda personele karşı yapılacak bir eylem bölgede bulunan askerlerin görev alanına girmektedir. Bu nedenle askerler acil durumlar oluşmadan hükümet dışı kuruluşlara yardım etmek istemektedirler. Ancak, tarafsızlıklarının zedeleneceğini öne süren hükümet dışı kuruluşların personeli bu tip bir eşgüdüm mekanizmasına dâhil olmak istememektedir. Bu sorun Afganistan'da hükümet dışı kuruluşların güvenliği için kurulan Afganistan HDK Güvenlik Ofisi (ANSO) adlı bir hükümet dışı kuruluş kurularak çözülmüştür. ANSO, eski askerler tarafından kurulmuş ve HDK'lara güvenlik sağlamak amacıyla askerler, hükümetler, uluslararası kuruluşlar v.b. gibi sivil olmayan unsurlar ile HDK'lar arasında güvenlik merkezli eşgüdüm mekanizması kuran bir hükümet dışı kuruluştur.⁴⁵ ANSO örneği daha sonra Irak'ta ve diğer çatışma bölgelerinde uygulanan bir çözümdür.

Çatışmalarda özel şirket ve müteahhitlerin insani yardım ve yeniden inşa faaliyetlerinde kullanılması, Irak ve Afganistan'da görülen diğer bir örnektir. Mesela Afganistan'da yapılan *Loya Jirga*, millet meclisi seçimleri, BM adına *Global Risk Strategies – PSC* firması tarafından yapılmıştır. Gelecekte, çatışma bölgelerinde kilit rolleri üstlenen devletler, silahlı kuvvetler ve büyük ihtimalle insani yardım kuruluşları insani yardım faaliyetlerin icrası için sivil müteahhitleri kiralamaya devam edeceklerdir. Bu şekilde çeşitli risklerden ve sorumluluklardan kurtulmuş olunacaktır.⁴⁶

Clausewitz'in üçlemesindeki halk, hükümeti ve orduyu çatışma bölgelerinde artan bir oranda yer alan hükümet dışı kuruluşlar sayesinde etkin bir şekilde denetleyerek zafer ve istikrar için gereken dengeyi bozmaktadır. Bu Clausewitz'in döneminde öngörülmeleyen bir etkidir. Bu etki çatışma bölgelerinde yer alan ordular tarafından göz önünde tutulması gerekir. Aynı zamanda hükümet dışı kuruluşlarla benzer amaçlarla faaliyet gösteren askerler doğaları gereği bir eşgüdüm ikilemi içinde oldukları HDK'larla işbirliği mekanizmaları kurma ihtiyacını artan bir oranda hissetmektedirler.

---

⁴⁵ Haldun Yalçınkaya et.al., "Değişen Silahlı Çatışma Ortamında STK'ların Güvenlik İhtiyaçlarının Karşılanması: Afganistan ve ANSO Örneği," *III.Uluslararası STK'lar Kongresi*, Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 9-10 Aralık 2006, ss.505-511.

⁴⁶ Raj Rana, "Contemporary challenges in the civil – military relationship: Complementarity or incompatibility?", *IRRC* September 2004, Vol:86 No: 855, s. 565 – 591

5. Günümüz Çatışmalarının Yeni unsuru: Özel Askerî Şirketler

Yirmi birinci yüzyılda savaş alanlarında görülen başka bir diğer unsur ise devletlerin ordularına bağlı olmayan ama şirketlerin elemanı paralı askerlerdir. Bu askerler özel askeri faaliyetlerin icra edildiği yeni bir sektör yaratmışlardır. Tarihte de örnekleri görülen paralı askerler, Soğuk Savaş sonrası dönemde meydana gelen savaşlarda şekil değiştirerek tekrar ortaya çıkmıştır.⁴⁷ Çağdaş dönemde paralı askerlik yerine özel askeri şirketler ön plana çıkmıştır.

Özel askerî şirketler dünya kamuoyu tarafından az tanınmalarına rağmen gün geçtikçe günümüz çatışmalarında önemli bir unsur hâline gelmiştir. Bu yeni endüstri alanında yüzlerce firma hizmet vermekte, binlerce kişi çalışmaktadır. Özel askerî sektörün oluşmasının arkasında, silahlı kuvvetleri millî güvenlik açısından daha az öneme sahip görevlerden kurtarmak düşüncesi yatmaktadır. Bu görevlerin silahlı kuvvetlerden alınarak özel şirketlere verilmesi ile profesyonelleşmenin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu noktadan hareket eden devletler, daha önceden silahlı kuvvetlerin bünyesindeki birimler ile sağladığı hizmetleri özel şirketler ile karşılamaya başlamıştır. Böylece savaş her vatandaşın millî bir görevi iken devletin satın aldığı bir hizmet haline dönüşmektedir.⁴⁸ Bu hizmeti sağlayan şirketler, günümüz çatışmalarının değiştiğinin göstergedir.

a. Günümüzde Özel Askeri Sektörün Oluşumu

Özel askeri sektörün ortaya çıkmasının üç nedeni bulunmaktadır. Bunlar; Soğuk Savaş sonrası serbest piyasa ekonomisinin getirdiği özelleştirme dalgası, orduların küçülmesi ile ortaya çıkan fazla askeri işgücünün işe olan ihtiyacı ve büyük güçlerin gelişmekte olan dünyaya müdahale etmekteki isteksizliğidir.⁴⁹ Öncelikle belirtmelidir ki devletlerin sahip olduğu kamu kurumlarının küçültülmeye başlaması ve bunun sonucunda verimlilik kaygıları nedeniyle devlet eliyle yürütülen hizmetlerin özel sektöre devredilmesi doksanlı yıllarla birlikte yaygınlaşmıştır. Bu eğilimden çatışma alanları

⁴⁷ David Shearer, "Outsourcing War," *Foreign Policy*, Güz 1998, Sayı 112, s.68-72.

⁴⁸ Fred Schreier ve Marina Caparini, *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, Cenevre, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Occasional Paper- No:6, Mart 2005, s. 4.

⁴⁹ Peter W. Singer, *The Private Military Industry and Iraq: What have we learned and where to Next?*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Policy Paper, Cenevre, 2004, s.1-4.

da etkilenmiştir. Söz konusu özelleştirme dalgasına orduların küçültülmesi sonucunda terhis edilen yetişmiş insan gücünün talebi eklenmiştir. Bu arz talep dengesi ise özel askeri sektörü oluşturmuştur.

Yeni sektörün arz ettiği işgücüne talep ise başlangıçta Afrika'dan, sonrasında ise Batılı devletlerden gelmiştir. Organize olamamış ve istikrar sağlayamayan başarısız devletlerin ordulara ihtiyaç duyması nedeniyle bu tip taleplerde bulunması aslında şaşırtıcı değildir. Öte yandan özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin Kolombiya, Afganistan ve Irak'ta yoğunlukla temel yetenekleri savaşmak olanlar dâhil olmak üzere dış kaynak tedarikçilerini kullanması günümüzün savaşlarının özelleştiğinin göstergesidir. Yeni güvenlik ortamında bu tip işgücüne ihtiyaç duyan en ilginç yapılanma ise Birleşmiş Milletlerdir.

1994 yılında yaklaşık üç ay içinde yarım milyon civarında insanın katledildiği Ruanda'da yaşananlar nedeniyle uluslararası toplum kendini sorgulamıştı.⁵⁰ Ruanda'da bu kadar yüksek sayıda insanın katledilmesinin nedeni bölgede bulunan Birleşmiş Milletler Ruanda Yardım Misyonunun (UNAMIR)⁵¹ yetersizliği ve uluslararası kamuoyunun bu misyona katılmadaki isteksizliğidir.⁵² Özellikle Birleşmiş Milletler barışı koruma operasyonlarındaki yetersiz teçhizat ve eğitimsiz birliklerle yapılan katkılara eşgüdüm sorunlarını eklersek bu tip görevlerde başarısızlıkların neden yaşanabildiği görülmektedir. Ruanda tecrübesinden önce Somali'de yaşanan başarısızlık⁵³ düşünüldüğünde Birleşmiş Milletlerin bu tip operasyonlarda kendisini sorguladığını ve çıkış arayışı içinde olduğunu beklemek gerekir ki Birleşmiş Milletlerin Barışı Koruma bölümünün söz konusu dönemde başında bulunan Kofi Annan da bunu sorgulamıştı. Annan'ın düşündüğü alternatiflerden birisi özel askeri şirketlerin bu tip operasyonlarda kullanılmasıydı. Bunun nedeni ise özel askeri şirketlerin daha düşük maliyete, daha yüksek standartlarda, daha etkin hizmet vererek Somali ve Ruanda örneklerinin yaşanmasını engellenebileceğiydi. Ancak Annan, Birleşmiş Milletlerin bir özel askeri şirketi kiralamasının egemen bir devletin kiralamasından daha fazla sorun çıkaracağını öngörmüştür. Devletlerin kurduğu bir örgüt olan Birleşmiş Milletler eliyle bu tip bir uygulamanın yapılmasının siyaseten

⁵⁰ Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, *Preventing Deadly Conflict: Final Report*, Washington D.C., Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, 1997, s. 4.

⁵¹ United Nations Assistance Mission for Rwanda (UNAMIR).

⁵² Carnegie Commission, *a.g.e.*, s.6.

⁵³ John Hirsch ve Robert Oakley, *Somalia and Operation Restore Hope: Reflections on Peacemaking and Peacekeeping*, US Institute of Peace, Washington DC, 1995, s.150-155

destek bulmasının zorluğunu görmesinin sonucunda Annan, bu alternatifi uygulamaya sokmamış ve şu ifadeye bulunmuştur “.....dünya barışı özelleşmeye hazır olmayabilir.”⁵⁴

b. Özel Askeri Sektörde bulunan Unsurların Sınıflandırılması

Yeni bir sektör şeklinde ortaya çıkan özel askeri endüstrinin kavramsal olarak sınıflandırması tartışmalıdır. Gerçekte, özel askeri işletmeler çeşitli boyutlarda birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkları vurgulayarak sınıflandırma yapmak sektörü düzenlemek için bir gerekliliktir.

Savaşın özelleşmesi alanında yaptığı çalışmalarla tanınan Peter W. Singer özel askeri sektörde bulunan firmaları temel yeteneklerine göre sınıflandırmıştır. Singer’a göre özel askeri şirketler kötü üne sahip paralı askerler gibi bireysel değil, kolektif yapıya sahiptir. Askeri uygulamalar, taktik harekâtın icrası, stratejik planlama, istihbarat, lojistik ve muharebe desteği ile eğitim ve teknik yardım sektöründe bulunan firmaların temel yetenekleri şeklinde göze çarpmaktadır.⁵⁵ Singer tarafından bu temel yetenekler; savaşmak, danışmanlık ve eğitim hizmeti vermek ile lojistik ve hizmet desteği sağlamak şeklinde üç kategoride toplanmıştır. Buna göre Singer’ın sınıflandırmasında savaşma yeteneğine sahip askeri şirketler, danışmanlık ve eğitim hizmeti verme yeteneğine sahip askeri danışmanlık şirketleri ile lojistik ve hizmet desteği sağlama yeteneğine sahip askeri destek şirketleri bulunmaktadır.⁵⁶

1) Askeri Şirketler

Temel yeteneği savaşmak olan ve cephede, ön hatlarda muharip unsurlarla beraber veya muharip unsurlar gibi hareket eden özel askeri sektörün temsilcilerine askeri şirket denmektedir. Bu tip şirketler konvoyların korunması, pusulara karşı koyma, devlet büyüklerinin korunması ve hatta stratejik tesis ve bölgelerin kurtarılması gibi görevler alabilmektedir. Askeri şirketler temel yetenekleri göz önünde bulundurulduğunda savaş müteahhidi olarak adlandırılabilirler.⁵⁷

---

⁵⁴ Stephen Fidler ve Thomas Catan, “With Armed Forces Stretched, Governments Face Hard Lobbying”, *Financial Times*, 24 Temmuz 2003.

⁵⁵ Peter W. Singer, a.g.e., s.1.

⁵⁶ Peter W Singer, *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Industry*, Cornell University Press, Amerika Birleşik Devletleri, 2003, s.92-100.

⁵⁷ Haldun Yalçınkaya, “Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi,” *SBF Dergisi*, No.61(3), Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, Temmuz-Eylül 2006, ss.247-278.

Onlarca sayıya ulaşmış⁵⁸ askeri şirketler arasında bulunan *Executive Outcomes* modern dünyanın ilk tam teçhizatlı özel ordusudur. Askeri şirketler arasında en bilinenidir ve 1989'da kurulmuş, 1999'da kapatılmıştır. Bu şirketin mensubu askerler, ki çoğu Güney Afrika Ordusundan emeklidirler bir birlik disiplini içinde bir arada bulunmamaktaydı ve bir ihale alındığında çağrılmaktaydılar.⁵⁹ Bu *ad hoc* yapı askeri şirketlerin temel özelliğidir.

Başlangıçta istihbarat ve eğitim gibi alanlarda *De Beers* firması gibi müşterileri olan *Executive Outcomes* ünlenmesini sağlayan asıl işini Angola'da yapmıştır. Angola'dan Küba'nın askerlerini çekmesi ile ülkede bir otorite boşluğu meydana gelmişti. Bu boşluk sonucunda Soğuk Savaş döneminde başlayan iç savaşın aktörlerinden Angola'nın Tam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik (UNITA)⁶⁰ 1993'te Soya şehrindeki petrol tesislerini ele geçirmişti. Nijerya'dan sonra Afrika'nın en büyük petrol üreticisi Angola, ordusunun bölgeyi geri alamaması nedeniyle *Executive Outcomes* firması ile sözleşme yapmıştı. *Executive Outcomes* tarafından gerçekleştirilen saldırı sonucunda "Soya Muharebesi" kazanılmış ve Soya şehri geri alınmıştır. Ne var ki; *Executive Outcomes*'ın bölgeden çekilmesi ile UNITA Soya şehrini tekrar kontrol etmeye başlamıştı. Bunun üzerine Angola hükümeti ile *Executive Outcomes* kırk milyon dolarlık sözleşme karşılığı Angola Ordusunu eğitmiş ve *Executive Outcomes* subaylarının komutasındaki Angola Ordusu 1994 yılında UNITA'ya karşı galip gelmiştir. Soya muharebesi yirminci yüzyılda askeri şirketlerin gerçekleştirdiği ilk muharebedir ve zafer ile sonuçlanmıştır.⁶¹

Askeri şirketlerin gelmiş geçmiş en yoğun kullanım alanı ise Irak Savaşı'nda olmuştur. Singer'a göre savaş müteahhitlerinden bahsetmeden Irak Savaşı anlatılamaz.⁶² Irak'ta kesin olmamakla birlikte 60'dan fazla şirket, 20,000'i aşan çalışanı ile varlığını sürdürmektedirler. Burada önemli nokta, Irak Savaşı'nda ve devamında bölgede bulunan Koalisyon Kuvvetlerini oluşturan orduların sıralamasında en fazla

---

⁵⁸ Askeri Şirketlerden bazıları; *Executive Outcomes*, *Combat Force*, *Investment Surveys*, *Honey Badger Arms and Ammunition*, *Shield Security*, *Kas Enterprises*, *Saracen International and longreach Security*, *Alpha Five*, *Corporate Trading International*, *Omega Support Ltd.*, *Parasec Strategic Concept*, *Jardine Securicor Gurkha Services*, *Gurkha Security Guards*, *Special Project Service Ltd.*, *Sandline International*, *Vinnell Corporation*, *Dynacorp*.

⁵⁹ Peter W Singer, *a.g.e.*, 2003, s.106-107.

⁶⁰ União Nacional Para a Independência Total de Angola (UNITA).

⁶¹ Peter W Singer, *a.g.e.*, 2003, s.107-110.

⁶² Peter W. Singer, *The Private Military Industry and Iraq*, 2004, s.6.

katkısı Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra askeri şirketlerin yapmasıdır.⁶³ Irak Savaşında askeri şirketlerin rolünü anlatan bir başka çarpıcı örnek ise Kuveyt'te bulunan Doha Kışlasıdır. Bu kışla askeri şirketler tarafından yönetilmekte ve korunmaktadır.⁶⁴

Askeri şirketler koalisyon kuvvetlerinde taktik askeri rolleri içeren muharip görevler üstlenebilmektedir. Her ne kadar koruma görevi aldıkları bildirilmesine rağmen tahmini 6000'den fazla askeri şirket çalışanın bizzat taktik askeri görev aldığı tahmin edilmektedir. Irak'ta "güvenlik" alanında ihale alan askeri şirketler üç ayrı alanda görevlendirilmektedir. Bunlar kritik tesislerin, kritik liderlerin ve konvoyların korunmasıdır. İntihar bombacısı veya yol kenarı bombalamaları düşünüldüğünde bunlar en tehlikeli görevlerdir. Irak'ta Aralık 2007 tarihi itibarıyla özel askeri sektörde yer alan şirketlerin kaybının 420 kişi olduğu gerçeği bu konuda ipucu vermektedir.⁶⁵

2) Askeri Danışmanlık Şirketleri

Özel askeri sektör sınıflandırmasının ikinci grubunda bulunan askeri danışmanlık şirketlerinin temel yeteneğini doktrin geliştirme, silahlı kuvvetlerin yeniden yapılandırılması, silah sistemleri eğitimi, her türlü birlik eğitimi, danışmanlık, planlama ve lider eğitimi gibi görevler oluşturmaktadır.

En bilinen askeri danışmanlık şirketi *Military Professional Resources Incorporated* (MPRI)⁶⁶ dir. 1987 yılında kurulan şirketin merkezi Pentagon'a çok yakın bir mevkidedir ve personelinin %95'i Amerikan ordusundan emeklidir. MPRI aslında bir yönetim kurulu ile bir listeden meydana gelmektedir. Listede bulunan emekli askerlere bir ihale alındığında iş önerilmekte ve alınan taahhütler söz konusu *ad hoc* yapı ile yerine getirilmektedir. Başlangıçta çeşitli eğitim ve talimnamelerin yazılışı gibi ihaleler alan MPRI'nin ilk uluslararası sözleşmesi Körfez Savaşından alınan dersleri Tayvan ve İsveç ordularına verdiği

⁶³ Irak'ta bulunan Koalisyon Kuvvetlerine dahil olan devletlerin asker sayısına göre sıralaması ve ilk on devletin asker sayısı şöyledir: 1.ABD (160.000) 2.İngiltere (12.000) 3.G.Kore (3.300) 4.İtalya (3.030) 5.Polonya (1.500) 6.Gürcistan (850) 7.Romanya (830) 8.Japonya (800) 9.Danimarka (540) 10.Bulgaristan (450) 11.El Salvador 12.Avustralya 13.Moğolistan 14.Azerbaycan 15.Litvanya 16.Çek Cumhuriyeti 17.Letonya 18.Slovakya 19.Arnautluk 20.Estonya 21.Ermenistan 22.Makedonya 23.Kazakistan 24.Norveç 25.Hollanda 26.Bosna-Hersek 27.Singapur.

⁶⁴ Peter W. Singer, a.g.e., 2004, s.4.

⁶⁵ *Iraq Coalition Casualty Count*, [çevrimiçi] <http://icasualties.org/oif/> (30 Haziran 2007). Aynı internet sitesinin bildirdiğine göre Amerikan hükümetinin 30 Haziran 2007 tarihi rakamlarına göre bu sayı 1001'dir. Ancak bu rakamın detayları teyit edilmemiştir.

⁶⁶ Askeri Profesyonel Kaynaklar Şirketi.

eğitimlerle aktarması ile başlamış ve sonrasında Nijerya barışı koruma kuvvetlerine eğitim vererek devam etmiştir.⁶⁷

MPRI, asıl uluslararası ününü eski Yugoslavya'da gerçekleştirdiği faaliyetlerle duyurmuştur. MPRI'nın eğittiği Hırvat kuvvetleri "Fırtına Operasyonu" (Operation Storm) ile Krayina bölgesini Sırp'ların elinden almıştır. Bosna-Hersek, Makedonya, Suudi Arabistan, Kuveyt, Sri Lanka, Nijerya, Gine, Kolombiya MPRI'nın ihale aldığı diğer ülkelerin bazılarıdır. Aslında, MPRI Amerikan tarzı savaşı yabancı devletlere ihraç ederek Amerikan ordusunun gidemediği yerlere gitmektedir.⁶⁸

3) Askeri Destek Şirketleri

Askeri destek şirketleri, İkinci Dünya Savaşından beri ordularla faaliyet göstermekte ve sektörün en eski temsilcilerini barındırmaktadır. Askeri destek şirketlerinin, temel yeteneği lojistik destek unsurlara dayanmaktadır. Bu temel yetenekler yemek hizmetlerini, çamaşır hizmetlerini, küçük inşaatları ve diğer destek işlemlerini ihtiva etmektedir. Son yıllarda lojistik destek alanında değişen husus bu şirketlerin muharip birliklerin görevlerini yaptığı her yerde ihale alması ve taahhütlerini yerine getirmesidir. Söz konusu hizmetler geleneksel ordularda askerler tarafından muharebe hizmet destek birlikleri⁶⁹ tarafından icra edilirken, günümüzde çoğunlukla askeri destek şirketlerine ihale edilmeye başlanmıştır. Askeri destek şirketleri asker sevkiyatından önce hareket yapılacak bölgeye vararak birlikleri karşılaması ve en son asker bölgeden ayrılıncaya kadar destek sağlamaya devam etmeleri ile tanınır.

Askeri destek şirketleri içinde özellikle Irak'taki ihaleler nedeniyle en bilineni ve sektörü şekillendireni *Kellogg Brown & Root* (KBR) şirkettir. KBR şirketi enerji, inşaat gibi sektörlerin yanı sıra Apollo 13 gibi projeler nedeniyle uzay çalışmalarında bile girişimlere sahip *Halliburton* grubuna dâhildir. KBR'ın Irak ve Afganistan'da aldığı

---

⁶⁷ Peter W Singer, *a.g.e.*, 2003, s. 119-135.

⁶⁸ Peter W Singer, *a.g.e.*, 2003, s. 119-135.

⁶⁹ NATO yapılanmasında askeri birlikler savaş alanında aldıkları görevlere göre muharebe, muharebe destek ve muharebe hizmet destek şeklinde sınıflandırılmaktadır. Muharebe birliklerini cephe hattında düşman ile temas eden ve piyade veya tankçı gibi sınıflardan oluşan unsurlar oluşturmaktadır. Muharip unsurların düşmanla temasına silahları ile destek veren topçu ve istihkâm gibi sınıflardan meydana gelen birliklere ise muharebe destek birlikleri denmektedir. Geri alanda tüm kuvvetlerin ikmal, bakım, onarım ve her türlü hizmet ihtiyacını karşılayan unsurlara ise muharebe hizmet destek birlikleri adı verilmektedir.

ihalelerin tutarının 2003'te toplam 2.3 milyar dolar,⁷⁰ 2004'te 4,3 milyar dolar ve 2005'te 13 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir.⁷¹ Bu kadar yüksek rakamlara ulaşan ciroları ile askeri destek şirketleri birliklerden önce çatışma bölgelerine varmaları ve bölgeyi askerlerden sonra terk etmeleri ile ün yapmışlardır.

c. Özel Askeri Sektörün Hukuki Boyutu

Günümüz uluslararası hukukunda savaşın özelleştirilmesinin meşruluğu tartışmalıdır. Tarihsel bir kötü üne sahip paralı askerler ile son yıllarda görülen özel askeri şirketlerin tanımları üzerinde dahi henüz anlaşılabilmiştir. Genelde özel kişiliğe sahip olan paralı askerlerin tek güdüsü paradır ve işveren ayırımı yapmazlar. Ancak, özel askeri şirketler meşru hükümetlerle çalışan kurumsallaşmış ve hiyerarşik yapıya sahip tüzel kişiliklerdir.

Özel askeri şirketlerin hukuki statüsü başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kamuoyunda tartışma yaratmıştır. Özel askeri sektörün meşruluğu konusunda ilk girişimi 1994 yılında Birleşmiş Milletler yapmış ve Enrique Bernales Ballesteros'u paralı askerlik hakkında rapor yazması için görevlendirmiştir.⁷² Savaş müteahhitleri hakkında 2004 yılına kadar BM'e düzenli raporlar hazırlayan Ballesteros'e göre Angola, Ruanda, Tacikistan, Ermenistan, Azerbaycan, Afganistan, Eski Yugoslavya ve Zaire'de bu tür faaliyetlere rastlanmıştır. Raportöre göre özel askeri şirketler insan hakları ihlallerine ve self-determinasyon hakkının kullanılmasının engellenmesine neden olabilir. Ballesteros raporunda özel askeri şirketlerin faaliyetleri ile ilgili acil düzenleme yapılmasına ihtiyaç bulunduğunu vurgulamaktadır.⁷³ Ayrıca, raportör paralı askerlerin muhtemel terörizm bağlantısının göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır.⁷⁴

Çatışma alanındaki faaliyetlerin özel askeri şirketlere ihale edilerek yürütülmesi silahlı kuvvetlerin kullanılmasındaki kamu

---

⁷⁰ *Windfalls of War*, Statement from the Executive Director, Charles Lewis, (çevrimiçi) <http://www.publicintegrity.org/wow/report.aspx?aid=75> 14 Şubat 2006.

⁷¹ Peter W. Singer, *a.g.e.*, 2004, s. 5.

⁷² Paralı askerliğin bazı şekilleri günümüzde kabul görmektedir. Fransızların Lejyonerleri, İngilizlerin Nepalli Gurkaları ve Vatikan'ı koruyan İsviçreli muhafızları paralı askerliğin kötü ününe rağmen Cenevre sözleşmelerine göre meşru kabul edilmektedir.

⁷³ Enrique Bernales Ballesteros, "The Right of Peoples to Self-Determination and its Application to Peoples Under Colonial or Alien Domination or Foreign Occupation", *Special Report on Use of Mercenaries*, E/CN.4/2004/15 24 Aralık 2003, paragraf 70-77.

⁷⁴ Enrique Bernales Ballesteros, *a.g.m.*, paragraf 35-36.

denetiminin azalmasıyla sonuçlanmakta ve nihayette şeffaflık ortadan kalkmaktadır. Özel askeri şirketler faaliyetlerini ticari sır kapsamına alarak orduların “bilgi edinme hakkı” gereği açıklamak zorunda kaldığı birçok hususu saklayabilmektedirler. Bu sayede kamu denetiminin dışında kalan iktidarlar, kısa vadede hesap vermek gerekliliğinden kurtulabilmektedir. İktidarların denetim dışında kalması ne yazık ki uzun vadede demokrasileri zedelemektedir.⁷⁵

Eski askerlerden oluşsa da askeri şirketlerin çalışanları risk arttığında güvenilir olmaktan çıkabilmektedirler. Özellikle kendilerini Silahlı Çatışma Hukukuna bağlı hissetmemeleri çatışma esnasında temasın daha vahşileşmesiyle sonuçlanabilmektedir. Bunun nedeni savaş müteahhitlerinin hangi hukuk kurallarına tabii olduklarının belirsizliğidir. Söz gelimi Irak'ta bulunan Amerikan Ordusuna bağlı şirketlerin çalışanlarının ne Irak hükümetinin, ne de sözleşme imzaladığı Amerikan devletinin hukuk kurallarına tabi olmaması karmaşa yaratmıştır. Aslında askeri şirketlerin çalışanları askeri emir komuta zincirine bağlı değillerdir ve onları bağlayan tek kural iş akitleridir. Bu durum ise vahşetin yanı sıra muharebe alanında özel askeri şirketlerin faaliyetlerinden kaynaklanan komuta kontrol ve koordinasyon karmaşasını ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte askeri şirketlerin mensuplarının mesai hariç dışında kalan zamanlarda korunması ihtiyacı geleneksel ordular için ilave koruma hizmeti yani işgücü anlamına gelmektedir. Çünkü orduların askerleri her zaman kendilerini korumakla mükellef iken söz gelimi gelişmiş bir silah sistemini kullanma ihalesini alan özel askeri şirketin bilgisayar başındaki çalışanının iş saatleri dışında kendisini koruması sorumluluğu her hangi bir askerden farklı biçimde kendisine ait değildir.⁷⁶ Mesai saatlerinde askeri taktikleri yerine getiren özel askeri şirketlerin çalışanları bile mesai bittikten sonra bir sivil haline gelmektedirler. Bu ise hukuki bir boşluğa neden olmaktadır. Bu durumda akla gelen soru askeri şirketlerin askerlerine mesai saati içinde savaş hukuku dışında ise uygun görülen başka bir hukuk kuralının mı uygulanacağıdır.⁷⁷ Özetle özel askeri şirketlerin hukuki durumu her seviyede belirsizlikler içermektedir.

---

⁷⁵ Peter W. Singer, *a.g.e.*, 2004, s. 10-11.

⁷⁶ Fred Schreier ve Marina Caparini, *a.g.m.*, s.82-86.

⁷⁷ Peter W. Singer, *a.g.e.*, 2004, s. 11-14.

d. Özel Askerî Şirketler Üzerine Değerlendirme

Devamlı olarak büyüyen bir pazar payına sahip özel askerî şirketlerin kâr oranları bu sektörü cazip hâle getirmektedir. Serbest piyasa ekonomisinin geçerli olduğu ülkelerde müteşebbislerin, bu tip şirketleri kurarak pastadan pay almak isteyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Özel askerî şirketler, kurulmuş oldukları ülkenin *de facto* dış politika aracı hâline gelmektedir. Bu yüzden devletler, kendi bünyelerinde bu tip şirketler kurarak, dış politika araçlarını geliştirmeyi ve çeşitlendirmeyi düşünebilirler.

XIV. Louis döneminden itibaren devletlerin sürekli ordu beslemelerinin temel nedenlerinden biri orduların devletin güvenliği için istenilen yer ve zamanda, ucuz ve etkin bir şekilde müdahale edebilmesidir. Ancak, günümüzde elde büyük bir güç tutmadan istenilen zamanda ve istenilen yere savaş müteahhitlerini sevk etmek mümkündür. Birleşmiş Milletler operasyonlarının eksiklikleri veya uluslararası yardım ajanslarının güvenlik açıkları eğitilmiş ve teçhiz edilmiş birliklere sahip askerî şirketlerle kapatılabilir. Ayrıca devlet otoritesinin zayıf olduğu başarısız devletlerdeki kaos ve suç ortamında ihtiyaç duyulan istikrarı sağlayabilirler. Hatta özel askerî şirketler bir müdahale esnasında meydana gelecek bir felaket nedeniyle kamuoyunda oluşabilecek baskılardan gelişmiş batılı devletleri kurtarmaktadırlar. Böylece belirsiz ortamlarda meydana gelebilecek kayıpların yaratacağı riskler ortadan kalkmaktadır.

Özel askerî şirketlerin siyasi faydalarının yanı sıra orduların yapısal sorunlarını çözmek için de yararlıdırlar. Günümüz ordularında çatışma ile alakası olmayan faaliyetler için askerlerin kullanılmasının ordunun savaşçılığını etkilediği görülmüştür. Bu nedenle özellikle askerî destek şirketleri, çatışma ile alakası olmayan çamaşır yıkama, yemek pişirme, sosyal tesisleri işletme gibi hizmetlerden askerlerin uzaklaşmasına yardım etmektedirler. Muharip unsurlarda ise gelişmiş silah sistemlerinin üretici firmaların temsilcileri tarafından kullanılmasının maliyeti azalttığı ve etkinliği artırdığı görülmüştür.⁷⁸

Genelde özelleştirmenin kamu harcamalarında maddi tasarruf sağladığı düşünülse de bu özel askerî sektör için geçerli değildir. Örneğin; askerî şirketlerin askerleri Irak'ta günlük 500-1500 dolar

⁷⁸ Fred Schreier ve Marina Caparini, *a.g.m.*, s.80-82.

arasında kazanabilmektedirler. Bu rakam ordularda görevli bir askerin çok ötesindedir. Çünkü silahlı çatışma riski özel askeri şirketlerdeki ücretleri inanılmaz seviyede artırmaktadır. Bu nedenle, bazı askerlerin özel sektörü tercih etmesi askerlerle şirket çalışanı askerler arasındaki ilişkilerde sorunlar yaratmakta ve bu sorunlar askeri harekâta yansımaktadır.⁷⁹ Temel yeteneği savaşmak olan unsurların özelleştirilmesi aslında maddi maliyeti değil siyasi maliyeti düşürmektedir. Çünkü özel askeri şirketlerde meydana gelen kayıplar orduların ve devletlerin kayıp hanesine yazılmamaktadır. Bu sayede işveren durumundaki hükümetler kamuoyunun tepkisinin siyasi sonuçlarıyla karşı karşıya kalmamaktadırlar. Ancak, çatışmalarda meydana gelen kayıplar hakkındaki rakamların güvenilirliği zedelenmektedir.

Her ülkenin özel askerî şirketler ile ilgili iç hukuk düzenlemesini yapması menfaatindedir. Uluslararası platformda, özel askerî şirketler hakkında düzenleme yapılması zor görünmektedir.⁸⁰ Özel askerî şirket personelinin yapacağı hatanın veya işleyeceği suçun, 16 Eylül 2007 tarihinde *Blacwater*'ın askerlerinin 11 Iraklı sivili öldürmesinin yarattığı skandaldaki gibi, stratejik sonuçları olabileceği unutulmamalıdır. Bu hukuki boşluk giderildiği takdirde, suç işleyen özel askerî şirket personeli gereken cezayı alacaktır.

Ulusal ordulardan farklı olarak özel askeri şirketler para için savaşır ve teknik olarak her zaman daha çok para verenin tarafına geçme riskini taşımaktadırlar. Bunun bir sonucu devletlerin dış politikaları ile kar güden işletmelerin çıkarları paralel hale gelmektedir. Bu ise devletin çıkarını en üst seviyeye koyan Machiavelli'den beri siyasal yapıda meydana gelen en büyük değişimlerden biridir. Sözelimi *KBR* firması için Irak'a barışın yerleşmesinin anlamı bu ülkedeki işlerinin sona ermesidir. Şirketlerin işlerinin sona ermesi karın düşmesi demektir. Oysaki barışı getiren bu durum devletler için masrafları ve maliyeti azaltır. Barışın devletler için maliyeti azaltması öte yandan şirketlerin karını düşürmesi savaşın özelleşmesindeki ahlaki sorundur. Clausewitz'in üçlemesindeki ordu, kendisinin öngördüğü ve uygulamasını Napolyon Savaşlarında gördüğü vatandaş ordulardan giderek ayrılmaktadır. Tabii ki orduların böyle bir değişime gireceğini öngörmek eldeki mevcut örneklerle değerlendirilemez. Ancak özel

⁷⁹ Peter W. Singer, *a.g.e.*, 2004, s. 14-16.

⁸⁰ Peter W. Singer, "War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law," *Columbia Journal Of Transnational Law*, Vol.42, no. 2, İlkbahar 2004b, s. 547

askeri şirketler günümüzdeki çatışma alanlarında diğer unsurlardan biri olarak yerini almıştır.

Sonuç Yerine

Yazının başlangıcında yirmibirinci yüzyılın çatışma alanlarında diğer unsurların etken bir rol oynamaya başladığını belirlemiştik. Aslında savaş alanlarında sivillerin yer alması yeni yüzyıla özgü bir olgu değildir. Ancak yeni yüzyılda asker dışı unsurların savaş alanlarındaki etkisinin oldukça yükseldiği görülmektedir. Kaldı ki askerler de savaş alanlarında askeri harekât dışındaki faaliyetleri sıklıkla icra etmeye başlamışlardır. Bu nedenle yeni yüzyılda diğer unsurların çatışma bölgelerinde özellikle planlamalarda ele alınması elzem duruma gelmiştir.

Çatışma alanlarında diğer unsurlar olarak adlandırılan ve asker olmayan bu yeni unsurlar belirleyici olmaya başlamışlar ve askerler tarafından işbirliği kurulması gereken unsurlar haline gelmişlerdir. Çalışmanın başlangıcında ulusal veya uluslararası güvenlik kuruluşlarının emri altındaki silahlı kuvvetler mensupları ile koalisyon güçleri, özel askerî şirketler, medya kuruluşları, çok uluslu şirketler, sivil halk, hükümet dışı kuruluşlar, terörist gruplar, organize suç örgütleri, asi güçler, yerel milisler çatışma ortamlarında önemli roller üstlenebilen unsurlar olarak genel bir şekilde ifade edilmişti. Bu yazıda savaş veya daha doğru bir ifade ile silahlı çatışma alanlarında görülen “diğer unsur”lardan son yıllarda dikkat çekici faaliyetlerde bulunan medya, hükümet dışı kuruluşlar ve özel askeri şirketler ele alınmıştır.

Günümüz medyasının elindeki imkânlar düşünüldüğünde, planlamalara medyanın dâhil edilmesi ve bu hususun planlamada bir faktör olarak değerlendirilmesi gerekli görülmektedir. Gelişmiş teknolojinin yaygın olarak bireyler tarafından kullanılmaya başlanması sayesinde kitlesel yayımlar bireyler tarafından üretilebilir bir yetenek haline geldi. Kitle iletişiminin yaygınlaşması şeffaflaşmayı gerektirmiş ve askerlerin gizlilik konusundaki hassasiyetlerini gözden geçirmelerine neden olmuştur. Ancak askerler ve medya arasında bulunan doğal çatışma bu ilişkilerin düzenlenmesi gerekliliğine bulunan çözümleri verimsiz kılmaktadır. Yirmi birinci yüzyılın başında ABD'nin savaşlarında kullanmaya başladığı iliştilmiş gazetecilik yöntemi de gelen eleştirilerin ışığında incelendiğinde talepleri karşılamakta yetersiz görülmektedir. Medya-asker ilişkilerinin önümüzdeki dönemde yeni çözümlere olan açlığı devam edecek gibi gözüküyor.

Askerlerle doğaları gereği eşgüdümde çalışmakta zorlanan bir diğer grup ise hükümet dışı kuruluşlardır. Hükümet dışı kuruluşlar

günümüz silahlı çatışma alanlarında çatışmalar devam ederken veya çatışma sonrası dönemde barışın tesisi için insani faaliyetlerde bulunan ve güvenliklerini tarafsızlıkları ile teminat altına alan kuruluşlardır. Öte yandan yerel unsurların ötesinde uluslararası personeli barındırmaları çeşitli terörist grupların iştahını kabartmaktadır. Bu durum ise bölgede bulunan ordular için sorun yaratmaktadır. Bu sorunun kısa dönemde ortadan kalkması beklenmemektedir.

Günümüz çatışma alanlarında yaygın olarak kullanılmaya başlanan özel askeri şirketler savaşların diğer unsurlardan bir başkasıdır. Hukuki düzenlemeleri henüz oluşturulmamış olan bu tip şirketler hükümetlerin özellikle insan gücü kaybı ile ilgili kamuoylarına ödemeleri gereken faturaları azaltmaktadır. Öte yandan yeni bir sektör oluşmakta ve mali yönden fatura azalmamaktadır. Tartışmalı bir pozisyona sahip olan bu tip şirketlerden ABD'nin vazgeçemediği görülmektedir. Önümüzdeki günlerde özel askeri sektörün yaygınlaşması beklenmektedir.

Bu makalede medya, hükümet dışı kuruluşlar ve özel askeri şirketlerin savaş ve çatışma alanlarındaki yeni ve diğer unsurlar olarak ortaya çıkışları incelenmiştir. Clausewitz'in üçlemesindeki halk, ordu ve hükümet dengesi zafer ve istikrar için gereklidir. Gerek ordular gerekse de hükümetler tarafından bu yeni unsurların rollerinin belirlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Çatışma alanlarındaki bu "diğer" unsurların rollerinin devamlılığı ileride üçlemedeki dengeyi etkileyebilir.

KAYNAKÇA

- 1) Adamson, William G. *The Effects of Real – Time News Coverage on Military Decision – Making*, Maxwell AFB, Alabama, Air Command and Staff College, Mart 1997.
- 2) Allotey, Sam. *Planning and Execution of Conflict Termination* (ACSC Research Paper), Maxwell, Alabama, Mayıs 1995.
- 3) Ballesteros, Enrique Bernales. "The Right of Peoples to Self-Determination and its Application to Peoples Under Colonial or Alien Domination or Foreign Occupation", *Special Report on Use of Mercenaries*, E/CN.4/2004/15 24 Aralık 2003.

- 4) Barbier, Frederic ve Lavenir, Catherine Bertho. *Diderot'dan İnternete Medya Tarihi*, (Çev. Kerem Eksen), İstanbul, Okyanus Yayınları, 2001.
- 5) Birsen, Halûk "Internet Haberciliği ve Aktif İzler Kitle İlişkisi Çerçevesinde Etik Tartışmalar", *Selçuk İletişim*, Cilt: 3, Sayı: 4, 2005.
- 6) Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, *Preventing Deadly Conflict: Final Report*, Washington D.C., Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, 1997.
- 7) Clausewitz, Carl Von, *Savaş Üzerine*, çev. H.Fahri Çeliker, İstanbul, Özne Yayınları, 1999.
- 8) Crawley, James W. "Net Hums With News About War", *The San Diego Union – Tribune*, 30 Mart 1999.
- 9) Dunsmore, Barrie. "Live from the Battlefield", *Politics and the Press: The News Media and Their Influences*, P. Norris ve L. Rierner (Ed.), Londra, Publishers, 1997.
- 10) Ersöz, Selva. "Internet Ve Demokrasinin Geleceği", *Selçuk İletişim*, Cilt: 3, Sayı: 4, 2005.
- 11) Evans, Fred J. *Managing the Media: Proactive Strategy for Better Business – Press Relations*, New York, Quorum Boks, 1987.
- 12) Fialka, John. *Hotel Warriors: Covering the Gulf War*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1991.
- 13) Fidler, Stephen ve Catan, Thomas. "With Armed Forces Stretched, Governments Face Hard Lobbying", *Financial Times*, 24 Temmuz 2003.
- 14) Flavin, William. "Planning for Conflict Termination and Post-Conflict Success", *Parameters*, Vol. XXXIII, No.3, Sonbahar 2003.
- 15) Friedland, Louis. *Covering the World: International Television News Services*, New York, Twentieth Century Fund Pres, 1992.
- 16) Garon, Richard. "Civil – Military Cooperation (CIMIC) and the Consolidation of Peace in the Middle – East" (çevrimiçi), <http://www.umanitoba.ca/centres/defence/04_garon.PDF> 30 Ekim 2006.
- 17) Gilboa, Eytan. *The Global News Networks and U.S. Policymaking in Defense and Foreign Affairs*, 2002, s.9. (çevrimiçi)

- http://www.ksg.harvard.edu/presspol/research_publications/papers/Working_Papers/2002_6.pdf 10 Ocak 2007.
- 18) Goebel, Douglas J. *Military – Media Relations: The Future Media Environment and Its Influence on Military Operations*, Maxwell AFB, Alabama, Air War College, Nisan 1995.
  - 19) Handel, Michael I. *Savaşın Ustaları: Klasik Stratejiler*, çev. Berna Kara, İstanbul, Doruk Yayıncılık, 2004.
  - 20) Hiebert, Ray E. “Public Relations as a Weapon of Modern Warfare”, *Public Relations Review*, No. 17, 1991.
  - 21) Hirsch, John ve Oakley, Robert. *Somalia and Operation Restore Hope: Reflections on Peacemaking and Peacekeeping*, US Institute of Peace, Washington DC, 1995.
  - 22) Karaosmanoğlu, Ali. “Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz,” *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 14, Yaz 2007, ss.161-183.
  - 23) Krahenbuhl, Pierre. “Conflict in Balkans: Human Tragedies and the Challenge to Independent Humanitarian Action”, *International Review of the Red Cross*, No. 837, 2000, s. 11-29.
  - 24) Lewis, Charles. *Windfalls of War*, Statement from the Executive Director, (çevrimiçi) <http://www.publicintegrity.org/wow/report.aspx?aid=75> 14 Şubat 2006.
  - 25) Livingston, Steven. *Clarifying the CNN Effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention* (çevrimiçi) http://www.ksg.harvard.edu/shorenstein/publications/pdfs/70916_R-18.pdf 23 Nisan 2007.
  - 26) McKenna, Sean Stephen. *Breaking News: A Study Of The Effects Of Live Television News Coverage During Armed Conflicts* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Güneybatı Teksas Devlet Üniversitesi, 2000.
  - 27) Münkler, Herfried. “The Wars of the 21st Century”, *IRRC*, Mart 2003, Vol.85, No.849.
  - 28) Neuman, Johanna. *Lights, Camera, War*, New York, St. Martin’s Press, 1996.
  - 29) Nye, Joseph. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs, 2002.

- 30) Pugh, Michael. "The Challenge of Civil-Military Relations in International Peace Operations", *Disasters*, Vol. 25, Issue:4, Aralık 2001, s. 345-357.
- 31) Rana, Raj. "Contemporary challenges in the civil – military relationship: Complementarity or incompatibility?", *IRRC* September 2004, Vol:86 No: 855, s. 565 – 591.
- 32) Schreier, Fred ve Caparini, Marina. *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, Cenevre, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Occasional Paper- No:6, Mart 2005.
- 33) Shearer, David. "Outsourcing War," *Foreign Policy*, Güz 1998, Sayı 112, s.68-72.
- 34) Singer, J.David "Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi," *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 11, Güz 2006, ss.3-24.
- 35) Singer, Peter W. *The Private Military Industry and Iraq: What have we learned and where to Next?*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Policy Paper, Cenevre, 2004.
- 36) Singer, Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Industry*, Cornell University Press, Amerika Birleşik Devletleri, 2003.
- 37) Singer, Peter W. "War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law," *Columbia Journal Of Transnational Law*, Vol.42, no. 2 , İlkbahar 2004b, s. 521-550.
- 38) Stuart, Rieky. " Weak States and Sudden Disasters and Conflicts; The Challenge for Military–NGO Relations", (çevrimiçi), <<http://www.irpp.org/events/archive/jun05NGO/stuart.pdf>> 14 Kasım 2006.
- 39) Yalçınkaya, Haldun. "Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi," *SBF Dergisi*, No.61(3), Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, Temmuz-Eylül 2006, ss.247-278.
- 40) Yalçınkaya, Haldun, Aslantaş, Mehmet, Türkeş, Kadir Tamer. "Değişen Silahlı Çatışma Ortamında STK'ların Güvenlik İhtiyaçlarının Karşlanması: Afganistan ve ANSO Örneği," *III.Uluslararası STK'lar Kongresi*, Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 9-10 Aralık 2006, ss.505-511.

- 41) Yalçınkaya, Haldun. *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, Ankara, İmge Kitapevi yayınları, 2008.
- 42) Yıldırım, İbrahim. *Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2004.
- 43) Yurdusev, Nuri. "Uluslararası İlişkilere Teorik Bakmak," *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 6, Yaz 2005, ss.157-136.

